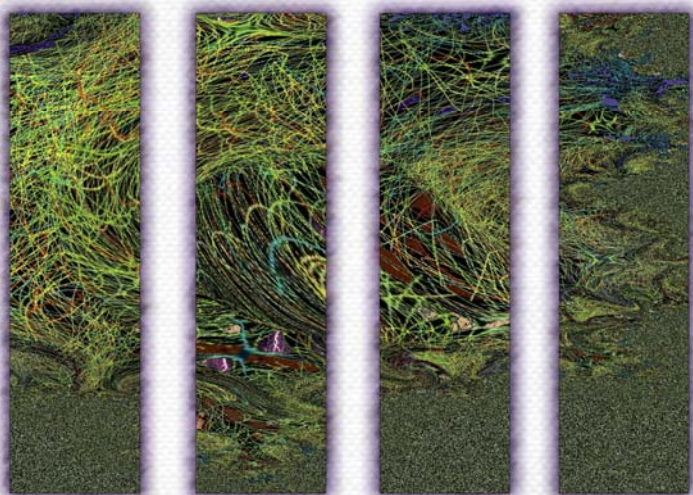

V L A D I M I R G A J Š E K

ESEJSKO PETEROKNIŽJE 4

KIBORGI IN GÖDLOV IZREK

VMESNIKI IN MIŠKE ALI O ESEJISTIKI

e-knjiga

© Vladimir Gajšek, 2000, vse pravice pridržane.

© INTELYWAY, 2009, elektronski spletni medij za širjenje umetnosti, razvoj kulture in napredek ustvarjalnosti, 2009, vse pravice pridržane.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-4(0.034.2)

GAJŠEK, Vladimir

Esejsko peteroknižje. 4, Kiborgi in Gödlov izrek [Elektronski vir] : vmesniki in miške ali o esejistiki / Vladimir Gajšek ; ilustrator Vid Gajšek. - El. knjiga. - Ljubljana : Intelyway webmedia, 2009

Način dostopa (URL): http://www.intelyway.com/literatura/eseji/vladimir_gajsek-esejsko_peteroknizje4_kiborgi_in_godlov_izrek.pdf

ISBN 978-961-6799-06-5

248530944

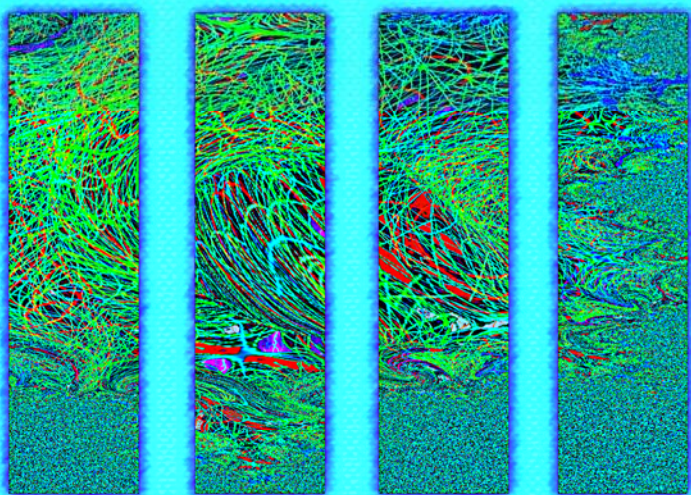
Madison Pike

***""Kdor te blagoslavlja, bo blagoslovljen; kdor te
preklinja, bodi preklet!"***

(Numeri, 24, 9)

V L A D I M I R G A J Š E K

ESEJSKO PETEROKNIŽJE 4

KIBORGI IN GÖDLOV IZREK

VMESNIKI IN MIŠKE ALI O ESEJISTIKI

Na poti besede je blato napoti. To pot je ta pot. Ta pota sem prepotoval ničkolikokrat in nekoč. Po teh potih pridem do sebstva in k sebi. Beseda se upoti iz globin skozi, da vidim dalje. Sem, kjer sem. Ta pot me je izsanjala. Zdaj je resničnost, čeprav je brezpotje. Ampak je pot in je resnica. V moja usta se je zažrl prah puščav, vse dokler nisem prišel do oaze in k čisti vodi besede. Pot, ki se je zdela, da je fata morgana, je zahajala s soncem. Jutri spet vzhaja nova sončna pot. Preizkusil sem, kar sem bil našel. V ustvarjalni samoti sem našel dom v jeziku. Še pravi čas, še pravi čas. Z vsakim esejem nesem na pot nekaj pozdravov - tvojih in mojih in naših in njihovih... Ja, kakšna upotena proza, skoraj poezija.

Izrečnost v prozi esejizirano pomeni, da je vse izumljeno pametno že tudi premišljeno, a ravno zato moram esej premisliti znova, vsaj enkrat ponovno, da se vprašam po brihti in miselni bistrini ter z ostrim občutkom za resnico. Kako naj se potemtakem v eseju prepoznam drugače, če ne ravno z opazovanjem nikogar drugega, kakor ravno delujočega in delavnega v vsakodnevju in dolgoročno. Le v delovanju se potrjuje esej tako, da preizkuša vsakodnevno dolžnost v njeni dejavni obveznosti, torej da storim ravno tisto, kar sem si že zgodaj zjutraj naložil. Kako pa je že vodil dodobra Založbo Obzorja v Mariboru moj profesor in bivši ravnatelj Jože Košar, ki je prevedel Platonovo Državo?! Podobno sem že našel pri Thomasu Jeffersonu in nekaterih drugih ameriških predsednikih, pri Benjaminu Franklinu, ki

je zgodaj raznašal kruh in se dvignil z delom, ja, dvignil se je vsako jutro že ob pol petih rano, in tako vse življenje, moralo sem našel pri pridnih delavcih in delujočih ljudeh. Elita, elita, elita... Protestantška etika, kot si jo je predstavljal sociološko Max Weber, je funkcionalno praktična, tako da vsak praktik ve, kako ne sme biti lenuh. Ampak zdaj ne bom govoril o storilnostni ihti in zgolj dobičkonosnih grabežljivcih, kaj šele o kulturnih borzskih špekulantih ali o avkcijah. Kar mi je storiti, je na meni, da storim. Kaj pa je dolžnost drugega, če ne spet zahteva dneva, ki jo preizkušam esejistično, torej v povezavi z drugimi in na temelju kulturnega, socialnega, skupnega, narodnega, družinskega, šolskega, zdravstvenega, psihoterapevtskega, sodelavnega... izročila. Tako je dan izročen drugemu dnevu ustvarjalno. Ja, ko gre za res in zares. V igri potrpežljivosti so skrite rešitve tretje vrste.

Esej mi pred novim tisočletjem ponuja nove možnosti, ki jih digitaliziram. Verjamem, da misleči stroj ne nadomesti človeka, pa ne zavoljo genetike, marveč zaradi Boga, po Čigar podobi je, ker je verjeti, vsakdo ustvarjen. Drugače bi bil Bog samo paranoidna predstava visoko intelektualnih in animistično primitivnih ljudi - zgolj misel lahko človeka razočara, ker pri tem pozablja nase in se izgubi v subspecialnih čarnih risih, torej v ideološko tehnizirani metafiziki. Ko sem v Dnevniku objavil celostranski pogovor s Heinzem Paetzoldom, ki je sicer ponovno izdal Wolffovo

estetiko, ukvarjal pa se je z novo estetiko, Walterjem Benjaminom in postmodernizmom, sem spraševal bolj nekako v pomenu estetskih teoretskih meril starega dobrega Theodorja Wiesengrunda Adorna, manj pa v (neo)heglovskem estetsko-teoretičnem pomenu. Kar je estetika, ne sme postati le mrzovoljno profitarstvo, s katerim se ukvarjajo morebiti le računalničarji. Monografsko Lepoto fraktalov sta lahko Heinz-Otto Peitgen in Peter H. Richter izdala tudi koledarsko, kot grafiko pa predstavljajo tako imenovani elektronski umetniki tehnološko dovršene preslikave. Še zmerom sicer ostaja grafični list, najsibo jedkanica, suha igla, bakrorez, lesorez... žlahtna oblika likovništva, toda po ploskem tisku, po kamnotisku -izum Aloisa Senefelderja, ki sem ga tudi sam odlično praktical, prav tako opalografijo- in svilotisku in seriografiji je mogoče dandanes odlično preslikovati na fotopapirnih strojih na visoko svetleči oziroma na plastificirani papir ali kar na folije. Uvidel sem, da je tudi kibernetična umetnost vpeljana kot nekako navidezno vserezsežnostna in zato "multipluralna", pri čemer pa velja, kot ugotavlja primeroma filozof Ivo Urbančič v Zaraturstrovem izročilu, da je najprej "kibernetika: znanost upravljanja vse znanstvene produkcije" oziroma da se krožni proces delujočih informacij stalno ponavlja, s čimer so podani različni, vendar so zgolj podani, določni cilji. Informacijski krog znotraj upravljanja kot kibernetike pomeni, da je že sama krožnost novi pojem, s

katerim relevantno deluje tudi umetniška fantazija, le da se ne sprevrže v zmotni kolobar ali v miselni blodnjak oziroma v napako, ko ni mogoče več priklicati direktorijev... - umetnik kot obdelovavec informacij in polja estetskih smislov se opredeljuje manj za redukcijo pomenov, ki so spremenjeni le še v črke, zato pa se bolj usmerja v organizacijo in kompozicijo umetniškega dela. Vedno je dovolj razpoložljive energije za umetnost, čeprav abstraktni pojmi ne bojo nikoli zamenjali čutnih vtiskov. V svojem kibernetičnem izzivanju razpoložljivega umetnik resda ni več nekakšen žrec, niti narodni duhoven, niti dekadentni prerok "fenomenov", zato pa razklene večsmiselnost umetnosti - z računalnikom in računalništvom.

Sámo ustvarjanje je postalo izziv, klic in poklic v stopnjevanih stopnjah zavzetosti za novo ustvarjanje ter za izvedljivost novih umetniških -in znanstveno pogojenih- zamisli. Izvršujoča znanost naj bi služila dovršeni umetnosti. Vzratna zveza v procesih upravljanja v dinamičnih sistemih resda realizira predvidene cilje teh sistemov, kot ugotavlja učeno Oskar Jursa v Kibernetiki, ki nas zadeva, rer pa obstajajo v mreži teh sistemov dandanes še "ars electronica", po Lindi Jacobson "Cyberart", po A. Henriju "Total Art", po Franku Popperju "elektronskodobna umetnost" oziroma "kinetična umetnost", po R. Goldbergu "Performance Art" in po E. O. Rösslerju "endofizika"... A naposled se tudi kodirana

umetnost še zmerom pojavlja le v estetskih, čeprav v novih in navidezno transestetskih merilih.

Izza Duchampeovih "ready-made", ko "ta pipa ni pipa", se skriva igra ustvarjalne domišljije, ki praktične in vsakdanje reči preoblikuje v novo ne-funkcionalnost, to pa se lahko dogaja tudi z besedami, povedmi, stavki v literaturi. O mnenju, da pripada celostna umetnina baroku oblikovno, torej od baročne maše do uporabnih predmetov in pohištva in mode, sem menil že v času, ko sem prvi na Slovenskem pisal v Delu o fraktalski geometriji in o teoriji kaosa, da je interaktivnost že same vednosti o celostni umetnini nujna. Vem, da zveni to zdaj učeno, a v fraktalskih strukturah sem videl vzorce baročnih oblikovnih prvin, ki se združujejo v celostno umetnino, le da je zdaj moja in naša stvarnost lahko impulzivno instantna, to se pravi, da se spreminja v sam ustvarjalni proces ter v ustvarjalni užitek. V tistem času sem pridno študiral spet nelinearne enačbe z generatorjem G... Za 3. program Radia Slovenije sem prevedel pesmi Felixa Guattarija in jih prvi ponudil slovenskemu kulturnemu občinstvu... Kdor je izgubil stabilno nedolžnost ob tovrstnem virtualnem spoznanju, da obstaja virtualna resničnost, ki jo je mogoče ustvarjati in postvarjati, bo začel delovati tudi programsko softversko in urejevalno: v esej bo sprejel raznovrstne informacije, ki se dobesedno vrivajo v estetizacijo ne le miselnih konstruktov, ampak tudi medčloveških odnosov. Med znanostjo, moralo in oblastjo

obstajajo nasprotstva, ki dosegajo svojo višino v vplivih, navadah in "objektivni stvarnosti", kakor da je to stvarnost naslikal Salvador Dali. Zato ni moči izločiti kulture, še manj pa izčrpanost iz modernizmov, niti invencije v pravi plaži samopostrežne ponudbe postmodernizma. Tako smo čutili že v študentskem ljubljanskem in pariškem in múnchenskem... gibanju leta 1968, ko je oblast utelešala miličniški diskurz partijnosti in vojaški vpoklic, medtem ko smo študentje v spopadu z oblastjo zagovarjali strukturalizem in razglasili družbenost študija. Kriza diktature se je pokazala že v tistih letih zaradi naše lastne intelektualne poštenosti in odprtosti.

V izumetničenosti, samoslepilnem igračkanju, v tolikerih drobnjarijah naprodaj ni ravno estetike, tako kot krinka ne predstavlja obraza, marveč obraz le zakrinka. Užitek "enkratnega" doživetja naj bi z ugodjem nadomestil eksistencialno praznino, v katero se je vrgel človek v dveh svetovnih vojnah in zdaj v balkanskih vojnah debeloritih in nesposobnih generalov ter njihovih epolet na ostarelo hudobnih ramenih in medalj na kurjih prsih. Intelektualnost je v krizi in katastrofah le še prazna inscenacija v tistih okvirih, v katere so se ujele obrobne scene, vsa tako imenovana "alternativa", ki se je pozneje institucionalizirala in postala okrnelo birokratska kot vsaka druga umetnostna administracija. Lokali elitne družbe so postala nekakšna estetska plesišča in savne in prostori za sprostitev in masažo in ončezčutne vibracije na telesni način. Nova duhovnost se

je v novem času poigrala s hazardom in igrami, z ogledovanjem in dotiki, z borzno špekulacijo spektaklov in razprodanih inscenacij, z estetiko demontaže in ponovne aplikacije skozi citate, ki baje niso več plagiati, ampak postmodernistično sredstvo atraktivnosti ali cirkusantstva. Življenjski slog urbanosti je postal popolnoma neubran in prikrojen videzu. Wolfganga Amadeusa Mozarta si lahko predstavlja poslušavec dandanašnji tudi kot videospot in tako imenovani main stream, kjer se postmodernistično meša preskakujoče področje pomenov z različnih področij: od športnih copatov do ekonomske propagande in trgovanja, češ da je vse samo in zgolj blago, namreč le blago na sami materialni podlagi. Dejanskost se po tej poti sprevrča v iluzijo in prevaro, podobno kot religiozni zanos new agea. Kogar je monoče zmanipulirati v takšnem okolju, se okliče za heroja brez tragedije, sprevrže se v junaka fikcije. Ko nekaj v postmodernizmu steče, se ne izteče kar tako, ampak z uspešnimi tehnološkimi sredstvi. Zato je sleherni postmodernistična avtopoetika navezana bolj na medsebojnost ali interes, manj pa na ustvarjavca. Manipulanti, ki znajo simulirati, se izrekajo za izredne občutke, ko le dobijo za to priložnost, kakor da bi že živeli pravzaprav v nekem alternativnem svetu. V socialno-pedagoškem smislu je mogoče ugotoviti vse več funkcionalne nepismenosti, ker bi rad imel sodobni človek vse že na

krožniku in -računalniškem - menuju. Zato pa je esej v novih časih, ki prihajajo, razživeto diskutabilen.

Pametni svet se ne ozira tolikanj na monumentalnost in nesmrtnost, kolikor na osebo, na posameznika, na ustvarjavca, ki mu omogoča bitje in žitje. Tega še zmerom primanjkuje v Sloveniji, tega razumevanja, dovolj pa je tega onemogočanja. Kar je nujno, je v slovenski javnosti, vsaj kar zadeva objavljeni prostor, zaenkrat še zmerom zanemarljivo, je sprenevedavo v umikanjih, v nekakšni bebavi uradnosti, skozi katero se pretaka čas mimogrede - ko bojo odšli ti uredniki, ne bo ne duha ne sluha o njih, ne bo ne duha parfumov in ne sluha čivkanj uredniških ženskih oseb, ki posedajo na gnezdu kulturnih uredništev. Kopernikanska mobilizacija se je že začela. Kajti ni nuja edinole kokodajsanje in ne razpetelinjenost. Ptolomejska razorožitev se zdi dokončna. Ni Bog po naključju Bog, čeprav ga še zdaj ne priznajo, vsaj na javnih funkcijah in na uredništvih ne. Tako ostaja esejistika ob strani, kvečjemu se zdi komu, da je tukaj nekakšna miškulanca vsemogočega, ne pa Vsemogočnega..., a izkaže se v času, da edinole to obvelja kot kaj vrednega. Antropološko polje pomagajo obdelovati s samim človekom inteligentni stroji. Produkcija dobrin se igrivo povečuje. Ampak so že drugačni tički slavili sebe na časopisnih naslovnica, ki so jim pisali pisuni govore in so se vozili zgolj z limuzinami od vrat do vrat svojih palač in do velikanskih vež javnih ustanov, skupščin, vladnih organov,

do generalštaba in povsod, koder so bili gospodarji doma. Tako je nevdržnost postala sčasoma nuja. V času medijskih dogodkov pa se odvrtevajo po televiziji slike, televizijski sprejemnik pa je postal kar nepogrešljivi del vsakega gospodinjstva - pred malim zaslonom prebije slovenski državljani dnevno do pet ur. Ponudba vizualizacije in bežnosti in navidezne bližine je javno "sofisticirana". Paul Virilio je pisal o Ekranu puščave, o Vojni in televiziji. A kako naj vzdrži esejist v tej nevdržnosti? Voziti, voziti, voziti... Le da ne bo zavoženo. Kako naj nosiš breme neznosnega?

Mogoče lahko prenašam breme nevdržnosti vsakodnevno, kolikor sem na to navajen, čeprav zaslepljen in ljubeč življenje. To breme je vztrajanje, trajanje, ajanje večno na primer... je. Neznosnost je menda, pravno gledano, prijetnejša, kajti kar je neznosno, menda še ni nevdržno, saj se lahko ljudje med sabo prenašajo, če pa kdo resnično več ne vzdrži, odide ali napravi samomor. Zato pomeni, da kdo vztraja v nevdržnosti, nenehljivi odhod in samomor, torej neprestano odtujevanje. Uganka ugank je človek. Kljub osebnim dokumentom, priznanjem, oznakam, kaznim... In tako je trajal v nevdržnosti balkanoidnega kaosa vsaj 75 let, ja, kdo drugi, če ne ravno slovenski narod, ki ga je izrezalo tako imenovano "jugoslovanstvo" iz notranjeavstrijskih oziroma slovenskih dežel. Še v času Antona Tomaža Linhart, barona Žige Zoisa, Jurija Vege, Martina Kuralta, Jerneja Kopitarja, Valentina Vodnika in potlej v dobi

Prešernovega kroga je bilo temu tako, priznanja pa so bila vseskozi evropska, sprva prostoziidarska, ko je bil vsak frajgajst hkrati framason, potlej pa v evropski zgodovini občečloveška, tako je primeroma nemški zgodovinar antike in epigrafik Theodor von Mommsen upošteval Linharta in Valentina Vodnika, brata Grimm sta upoštevala Jerneja Kopitarja, člana vseh tedanjih akademij znanosti in umetnosti, tudi Prešernov krog z velikim romantikom je bil priznan evropsko. Slovensko duhovno stremljenje pa se je povzdignilo v osamosvojitvi, ki je kulturna in evropsko civilizirana. Evropa še ni našla dokončnega smisla, kljub znanstvenim substrukcijam in tehničnim konstrukcijam se išče, navzlic pozitivizmu in krizi evropskega duha se sprašuje kar naprej filozofsko in celo sanja dvomljivo. Nemara je nevarno biti Slovenec in odločilno nevarno Evropejec povrhu. Teh življenjskosvetnih izpeljav ne morem preprosto zanemariti, kakor da jih ni bilo in kakor da nimam čiste vesti in čiste zavesti. Izgrajujem se le v stopnjah zamiselnosti, ki jih izvršujem ali izdelujem ali pridelujem...

Esejist se preoblečem v bivanjsko in bitnostno preobleko, da zastrem jasnino objektivnosti z dejanskostjo in življenjem. Živim v mišljenju in sebevidnosti, delavno in ustvarjalno. Če je res, da upredmetene znanosti ne uzrem in je ne morem preveriti, pa lahko preizkusim tudi esejsko njeno resnico, torej z razlago in v življenjskem slogu. Ja, svetno življenje.

Gospodinjstvo življenjskega sveta. Ne živi me svet, ampak jaz živim svet, se razume. Pleča, navajena bremena nevzdržnosti, ja, svet življenja, so še čutila kar naprej odtis teže, ki so se je otresla. Razcep je, ko se človek ne more niti relativirati in ne absolutizirati. Tak razcep lahko idealno pripišem Platonu in objektivno že Descartesu in potlej nemški klasični ideologizirani filozofiji in naprej vse do postmodernizmov... Ha, implozivna logika pesništva! - poiesis, se reče po grško, takšen samopresežni poiesis.

Lahko sem napisal klasično sonetni cikel PESEM GLASOV,
kjer sem že takoj spregovoril o sebstvu:

1

***Ponovno prerojen v dejanju smrti,
ponovno zdaj in tu, brezskrbno isti
si zaželiš le biti v duši čisti,
da skoro se razločiš v luči strti.***

***In boš, kar si v ljubezni, do obisti
poseben v sebi, mrtev sam med krti,
le v jami sam, v tej zemljici izžrti,
ko več ne veš, kaj škóduje, koristi.***

***Je čas za čas v trenutku, s staro moro,
ki jo poznaš imenoma, veš večno,
je čas brezčasja z ihtavo in noro***

***resnico sebstva, z urico nesrečno,
je čas med časi, ko gre nič v maloro.
Oj mlečnozobi mrtvec, srečno, srečno!***

Kdo pa se že hoče otresti nuje, kdo hoče izstopiti s sveta in se utopiti v praznini veselja, v vseniču svetovljanstva, v naravi posebnega položaja, a brez težišča in očišča. Zdaj kajpak ne

bom razlagal verzov. Kar se daje v besedi, naj bo z besedo sprejeto.

Svoji gredo nasiloma k svojim, to sem že videl, zjahani, izjokani, izsmejani, scmihani, zmlinčeni, zdrobljeni, po kosih, združnjeni, sluzavo kapljičasti, sluzavo krvavo žmukljasti, organsko raztreščeni, celični... in se sklicujejo na osnovno celico družbe, ki je menda po njihovem družina intakodalje. Iz vsakega pojma napravijo nasprotje, ki je le drugi pojem, ne pa konkretnost ali stvarnost, iz misli torej ne izhajajo v dejanje, ampak v utopijo, to utopijo pa potlej idejno proglase za edino zveličavno resnico. Vživljanje z vprašanjem, kdo sem, če me izbrišejo iz sveta, iz arhivov, iz občinskega računalnika, iz rodnega mesta...? in kdo naj fiksira moj jaz, ki ne sme biti jaz? Proti vživetosti odgovarja izživetost. Jaz je zbledeval uradno, svetno in historično obenem. Jaz je moral poteči v socialističnih pojavih izgubljenosti. Kakor da nisem nikoli zagledal luči sveta! kot da nisem nikoli ugledal klasikov in univerze!? Modifikacija življenjskega sveta se je poznanstvenila, postala je nekaj naravnega, tako kot kemični elementi ali fizikalni pojavi zase. Razvrednotenje človeškosti je bilo zategadelj povsem neupravičeno.

Slabi pojmi so zanje edino kot nategljivi pojmi sploh mogoči. Od tega, kar hočejo, si izprosijo samovoljo, ko pa so na oblasti, so sami in same one tudi že samovolja, ena sama

poljubna samovolja. Verjetno je težko životariti konformistično komfortno z maloumnostjo v zlaganem svetu, med otročarijami in ponaredki, a še teže se je soočiti s protinaravno težnjo, da bi postalo življenje ena sama uradna neresnica. V hierarhiji se skriva prenašanje, ki zvižči po malem in tihoma kradoma, zato si prikroji stvarnost s prirejenostjo in vpeljuje prireditve. Tam zmaguje dogma vnaprej. In kajpak uradna (pre)zasedenost. To je miselna črna borza na oblasti, na javni oblasti in na objavnosti. Odtod toliko posameznih bridkosti. Z njimi ne mislim kaziti sveta ne sebe, ne svojega sinka Vidka Gajška ali pred mano umrle sestrice Marjetke Gajšek in ne svojih prednikov, rajneke mame Ane Gajšek ali pokojnega očeta Avgusta Gajška, kaj šele umrlega dedka, Maistrovega zastavonoša Ivana Gajška in babico Roza Gajšek..., če grem rodoslovno le do sem.

Življenje naj bi bilo sinteza, smrt analiza.

Skrb za smrt je pojasnil dodobra Louis-Vincent Thomas v Antropologiji smrti, kolikor je tanatični gon človeški. In pri tem tudi zdaj ne mislim na samomor pri Slovencih, kakor se z njim ukvarjajo suicidologi. Eros, ki je skrit v sleherni govorici, ta pa je napeljana morda še k spolnosti, ni zmerom čisto nasprotje smrti. Saj se ve, da ljubezen gradi in mržnja uničuje, da sreča tvori in gnus razgradi, da je orgazem kot vrhunec doživljajskega spolnega zadovoljstva imenovan za malo smrt - petit mort oziroma za stanje, ko se za nekaj

hipcev izgubi zavest. V imenu rodu na Slovenskem nihče več ne časti kulta prednikov, čeprav je vladal po 2. svetovni vojni do sesutja socialistične diktature kult osebnosti primitivnega in napihnjenega samodržca, in v plemenskem obredništvu mrtvih so tekle bridke solze, v kultu osebnosti pa solze navdušenja za novi brezdelni in oblastni privilegij. Bratstvo živih grobov in enotnost vidnega mrtvila je bila samo pretveza za osebne oltarčke birokratske in vsakršne oblastne, miličniške in vojaške sebičnosti na partijski ravni. Še k sreči, da nihče v zahodni civilizaciji ne verjame afriško, da mu ženo zaplodi kakšen duh prednika, ki prihaja na uradni in svečani obisk k živim. Tako so počeli pri nas kvečjemu živi sosedje in hišni prijatelji.

Smrt je izguba, zmerom le odvetje, včasih do uničenja. Smrt je. Matilda se ne napove, kdaj bo koga potipala in stresla. Ampak smrt je, ko ni mene, ko pa sem jaz, ni smrti. Ne gre za fetišizem mrtvih, ko umirajo tako imenovane znane in slavne osebnosti in ko se ceremonijal pogrebnih svečanosti razglasi urbi et orbi. Balzamiranje in mumificiranje mrtvih je bilo ohranjeno vse do današnjih dni, za kar je bil dokaz tako imenovani Leninov mavzolej. V Sloveniji je ob smrti največ katoliško ozračje, poslednje olje in zakramental, kar spada sicer v vso zahodnoevropsko in zahodno civilizacijsko optiko. V državi blaginje, se zdi, je smrt postala odvečna in je ljudem težje umreti, stvari in tehnika naj bi ohranjale osebo pri življenju, četudi na umetni način, primeroma v bolnišnicah

na tako imenovanih intenzivnih oddelkih. Samopoveličani individualizem kaže, da je smrt prav tako odložljiva zadeva, v čemer je težišče lastne in medosebne potujitve ali družbene odtujitve. Samo v domove starostnikov je treba stopiti, v te hotele predsmrtnic, pa je že slišati navček, saj je tamkaj človek samo gost, večkrat tudi odružbljeno zapuščeni gost. In kjer ni niti več obredja, kjer pravijo, da se bojijo, da bojo pokopani kakor psi, je bolečina življenja skeleča, je prezir življenja očiten spricho smrtonosne družbe. O tem pričajo tudi statistična poročila cestnih prometnih nesreč v Sloveniji. In vendar bi tukaj vsak umrl, če že mora, le naključno in z željo, da bi se mu to zgodilo vsaj v nezavesti. Odtod torej tako imenovani zombiji-živi mrličji, odtod tudi javna nekrofilija, ki razkazuje smrt na malem zaslonu in poudarja smrt iz dneva v dan.

Kdo bo koga vzgojil za smrt?

Tudi 1. november kot dan spomina na mrtve, kot dan mrtvih, kot dan vseh svetih, kot dan vernih duš... predstavlja priložnost za spomin in črno mašo, in maše zadušnice se pojejo praznično. Ali pa je mogoče doseči spravo med mrtvimi, ko še množični zločinci in komunajzarski likvidatorji niso niti kaznovani, ko roške žrtve iz neznanih množičnih grobnic kličejo po pravičnosti, ni vprašanje dekadentne posvetitve smrti, ampak vprašanje narodnega in verskega izročila na Slovenskem. Toda v socialistični

federativni tiraniji so izrekli kot za šalo in v posmeh povojnim ubijanjem celo smrtno kazen kot najhujšo kazen v kazenskem pravu, ki jo je krvništvo izvršilo z ustrelitvijo, pri čemer ni bilo alternativno določene kazni strogega zapora 15 let. In medtem ko so bili sami socialistični krvniki po 2. svetovni vojni kvalificirani za uboj brez pomilostitve, so izrekli smrtne kazni za primere kaznivih dejanj zoper temelje socialistične samoupravne družbene ureditve in militaristične varnosti, saj se jim je zdelo, da so nesmrtni in neuničljivi. Postmodernizem v zgodovinskem smislu je uveljavljal slovenski znani zgodovinar Ivo Žajdela, ki je z novim jutrom v Komunističnih zločinih na Slovenskem, dve knjigi iz leta 1991, pričevanjsko razkril služno in določno veljavnost zla, naivno in še zmerom primitivno zagovarjanje življenjske nedozorelosti ter zastavil problematiko transcendentnega slovenstva, ki ne bi smelo biti izolirano iz celovitega narodovega življenja. Zgodovinski kritični realizem je oprt na podatke občutij ob premnogih množičnih grobiščih - smetiščih, zgradbah, cestah, zanemarjeni naravi... - na slovenskem ozemlju, s čimer je mogoče slovensko razumeti bivajoče kot bivajoče, saj stvar zgodovine stvarno obstaja, torej obstaja historični jaz kot generalizirana naravnost k prvinskemu vpraševanju, ali še slovenstvo sploh pripada življenjskemu svetu ali podsvetu grobišč, zgodovinskemu jazu ali h kakšni naivno realistični praznanosti. Socialistični družbeni sistem z vodilnim

komunajzarstvom je vpeljal truploljubje. A tista moč je po padcu Berlinskega zidu povsem demistificirana in se kaže kvečjemu kot ječarsko in mučilno in smrtno orodje. Dandanes se ve, zakaj tolikere nesojene povojne ubite žrtve niso prejele svoje smrti in čemu so individualni mrtvi heroji, mučeniki, svetniki - to je opeval kot vetrinjske in druge žrtve taboriščni pesnik Ante Debeljak kot Jeremija Kalin v Črni maši za pobite Slovence, v prvi leposlovni knjigi argentinske Svobodne Slovenije. Sporočilo pobožnosti pred poslednjimi rečmi, ki so smrt, pekel, vice in nebesa, kaže zgolj na spoštovanje do mrtvih in do dednih jam. Zahodnocivilizacijska kultura in kultno spoštovanj mrtvih je rodovno simbolično, je podedovano, čeprav se s smrtjo konča za žive užaloščene ostale in druge sorodnike vse, ker je smrt nasprotstvo vsemu živemu in samo in samo živemu: za nobeno mrtvo stvar ne morem reči, da je umrla. A še zmerom se dogaja, da izganjajo mrtve rajnke iz domov, kot da niso bili vez med preteklostjo in vsako bodočo prihodnostjo. In koder strašijo takšni mrtvaki, se porajajo raznovrstne nevroze in psihoze, beg in tesnoba... Tako je kolumbijski nobelovec in magični realist Gabriel García Márquez z groteskno fantastičnimi potezami opisoval smrt v Pogrebu velike Mame, v znamenitem čudežnostnem družinskem romanu *Sto let samote* in v realistično napisanem romanu *Kronika napovedane smrti*, kjer govori o nasilni smrti Santiaga Nasarja, ki ga ubijeta brata Vicario... - in

"latinskoameriški" odnos do smrti imajo tudi drugi pisatelji, tako argentinski Julio Cortázar v *Koncu igre* in Jorge Luis Borges v *Izmišljajah*, mehiški Carlos Fuentes v *Smrti Artemia Cruza* in drugi. Zato je nesmrtnost imaginarna skozi simboliko smrti. Prenehanje vseh življenjskih dejavnosti celotnega organizma ni potisnjena postmodernistično na obrobje, čeprav so na obrobjih mest in zunaj vasi pokopališča, ki pričajo o vezeh med rajnkimi posamezniki in človeškim živim občestvom. Smrt kot iz podzavesti porojena fantazma je zmerom v odnosu do družbenega simbolizma, do zamenjav, kjer eni odhajajo, drugi žive in tretji prihajajo. Ta odnos kaže večkrat na patetiko in razjokanost, ki pa zbuja včasih tudi komične učinke, še zlasti v zvezi z dediščino, kot je zapisal že rimski satirični pesnik ali kot si je uprizoril lastni pogreb Trimalhion s svojo pojedino... Kolikor predstavlja smrt celo rodovno samoljubje in narcisodnost užaloščenih ostalih, je smrt le emblem, zaznamek v družinski genealoški knjigi in prehod med dvema vladarjema ali oblastnikama: "Kralj je mrtev, živel kralj!" Spet drugačni so duhovi umrlih, kakor je zgledno duh Hamletovega očeta, ki je namignil v jutranji megli sinu o strašnem družinskem zločinu in tragediji. Kakor da prihaja iz podzavesti slutnja, da je nekaj gnilega v deželi Danski...

Ko je že pri njih vse šlo navznoter oblastno v fuč in čisti ništre, ko se je pokazala javna izumetničenost odnosov, v bistvu pa pokvarjenost in sprijeno svetohlinstvo, sem se

spostil izza njihovih potreb in nagonskih črednih ukrepov. In sem se znašel na meji mogočega. Na tej meji je skrb, ki ni skrb za smrt, kot si je mislil Martin Heidegger, ampak je skrb za bit. Pojmovanje časa pri Heideggru je lahko tudi vulgarno. V hedonizmu, se zdi, je vsak trenutek užitka upoštevten, čeprav samo vulgarno, če ne celo obsceno. Zdaj zdaj in potem spet nikoli več. Ja, kako tedaj določiti bit časa. Zdaj se namreč razteza v čas, da je zdaj, v tem prehodu pa uživa jaz. Se je mogoče v čas prišteti ali se izšteti? Dušice sveta obstajajo nekako tako, začasno in večno, v neskončnem zaporedju med zdaj in potem. Znotraj sveta tubitno. Čas se izteka v svet, da se z njim dogaja in z njim svetovno sovpa. Zato je svet znotraj časa. Saj scela pa ne more biti svet že tako pokvarjen, da bi poznal le lastno uničevanje in nasilne oblike mnogoterih ter raznovrstnih destrukcij. Saj v nasprotju s pojmovnim svetom zunanost oblasti ne more uničiti vsega do konca. Torej je esej še vedno mogoč.

Posploševanje norosti in razcepa duševnosti posebej spet pomeni le transfer in kontratransfer v kulturi, ki ne zadošča drugemu kakor sama sebi. Prav samozadostnost kulture pomeni, da je kultura vseskozi nekakšen "program", ki je baje "financiran", v resnici pa gre za posameznike na oblasti, ki določajo tako imenovano kulturno politiko. Kadarkoli poslušam, da so bili nagrajeni kulturno vendarle že v bivšem komunajzarskem režimu tisti, ki jih menda oblast ni marala, sem presenečen, da se lahko kdo tako sprenevedavo in

znorelo laže in da se hvali z múnchhausenskim kompleksom javno. Kaj lahko pričakujem v takšnem znorelem položaju od društva slovenskih pisateljev drugega, kakor spet in spet ravno odgovor, da se nikomur nič ne ljubi, ker je menda vsa svobodna Država zdaj tudi kulturniška in kulturno suverena v svojih organih. Kdor je kdaj resnično trpel in so ga preganjali in mu je šlo za življenje, se nikakor ne more sprijazniti s sinčki in hčeramami onih bivših oblastnikov, ki so se igrali nekakšno mučeniško opozicijo, v resnici pa niso niti vedeli, kam bi z objestnostjo, naveličanostjo in brezdeljem - kar so že sproducirali, so jim morali zaradi povečini partizanskih očetov in prav takšnih komunajzarskih mater ali celo zaradi poroke s kom iz komunajzarsko oblastne družine tudi nagraditi.

Ko so se tvorno verske in cerkvene izjave spremenile v politične in uradno zakonske izjave, se je pravica do duševne razklanosti spremenila več kot v -izvirni- greh, postala je namreč bolezen po sebi, ki jo je treba zdraviti ali odpravljati z represivnimi in državnimi sredstvi. Kolikor ljudje sploh niso vedeli, da so razcepljeni, jim je to poslej povedala država, ki si je s kulturo vzela pred-pravico, da odloča in sklepa in komisijonari z opcijo, kdo naj bo nor, kdo pa ne. Ne gre za biološko podlago blaznosti, ampak za kaznovanje kakršnegakoli odstopanja od uradnih norm, če ne celo za krivoverske ločine, ki so podobne čarovništvu, magičnemu samozaupanju in stanju duha, ki nase prav kliče lov na

grešnega kozla oziroma lov na čarovnice. Spraševanje posameznika je vzelo osebi njeno vsakršno vrednost, saj je v posplošeni blaznosti postala tudi pamet sumljiva - zaslišanec ni mogel imeti niti ustavnih pravic duševno obolelih. Tako so oklicali za duševno bolno stanje vsakršno bohemstvo, kanclisti in frakarji, ki pa so tvorili dejansko podlago splošne družbene in kolektivne in masovno psihotične razcepljenosti, pa so bili zavarovani z vnaprejšnjimi pooblastili. Ko piše primeroma Thomas S. Szasz v *Produkciji blaznosti* o tajnem ukazovalnem pismu s pečatom, rečeno v francoščini - lettre de cachet, s katerim je kralj ali minister brez kakršnekoli sodne obravnave lahko odredil pripor in zapor, namiguje tudi na današnji zapor nesojenih ljudi v blaznico. Iz politične psihiatrije komunajzarskih režimov je znano, kako so brez sodbe morali ljudje pri zdravi pameti v norišnico, kjer so jih napolnili s pomirili ali z drugimi psihofarmakološkimi sredstvi, tudi s tako elektrokonvulzivno terapijo ali s kratico EKT oziroma z elektrošoki, da so uničevali zlasti dvomeče razumnike in dvomne intelektualce; s takšnim lettre de cachet je že francoski kralj Ludovik XV leta 1749 ukazal v Compiègneu markizu iz Châteleta, naj "zadrži" enciklopedista in znanega filozofa Denisa Diderota do novega ukaza v kraljevem dvorcu v Vincennesu oziroma naj bo tako odrejen hišni zapor kakor v norišnici ali naj bo Diderot v izolaciji. Duševni označenci so lahko na podoben način zadržani v norišnicah z zapovedjo nadzornih psihiatrov

doživljenjsko. Politični nasprotniki, oblastniki, željni sorodniki in drugi se lahko tako znebijo s podobnim lettre de cachet neprijetneža, zlasti pa negodnika, ki morda misli s svojo glavo ali ne želi prepustiti posesti svojim bližnjim. Vprašanje je, ali je v postmodernizmu človek človeku norec ali psihoterapevt.

Kar pričakujem esejist po pametnem in s premislekom, je milost v veličini prej kot veličina v milodarju, je prej oblast ali samoobvladanost kot prepuščanje občutju in hotenje in volja, je prej dejavnost v dobrem kakor le naprežanje in hlepenje navkvišku in za vsako ceno, tudi za ceno popolnoma iztirjene brezobzirnosti, je prej beg pred množičnim človekom in je družbeni namig ali soodnosnost, je prej v posameznem ljubezen in v posebnem nežnost kakor nasploh javni red in mir, ki ga stražijo oboroženci in okrutneži. Aha, to sem si, si rečem odzivno, naposled zaslužil.

Lahko esejiziram nekoliko družboslovno, a le v okrožju primerne sociologije družine, ki je na Slovenskem še ni. Doslej je takšno sociologijo lahko nekako "vodilo" spolitizirano ženšče, ki je govoričilo le o ženski in socializmu, torej samo o ženski-delavki, češ da je proletarsko na razpolago svojemu balkansko usmerjenemu tovarišu, oba pa sta kajpak bila po njenem tudi člana komunajzarske svojati kot organizirana partijca. Doslej je bila sociologija družine v svojih zasnutkih slovensko v domeni tovarišice in njene

socialne, rodne in družinske vloge zgolj Tretjega sveta. Nisem si priskrbel javnega reda in miru z oboroženci, ki itak skrbno ter rafinirano pazijo na notranjo službo ter dopuščajo družinsko nasilje, s sodiščem vred pa dajejo potuho sprijeni zvlačuganosti, ja, nisem si zaslužil niti množičnih fanatikov in zideologiziranih, indoktriniranih tipov, sploh pobebljencev, ki so s sveto preproščino pripravljeni pozabljati sproti strahoma tudi na bedo, nisem si privoščil brezosebne iztirjenosti na uradne načine, ko bi pustil koga čakati v predsobi tajniško, v utirjeni obzirnosti sem računal celo na prijateljstvo in sotovarištvo literarnih, filozofskih, založniških, časopisnih, gledaliških, glasbenih, likovnih ter drugih kompanjonov in družboslovnih kameradov, sploh količkaj izobraženih kolegov, ja, nisem grabil in drl kože drugim zato, da bi po njihovih golih in krvavih hrbtih potlej zlezal navšvic na funkcijo, sploh se nisem tendenčno slavohlepno gnal in se pritiskal in napenjal, kakor vidim, da je zdaj v domala vsepovsodišnji navadi, nisem se šel milostne gosposke dobričine, ki skriva za hrbtom nož, v žepu pa figo ter le čaka, da bo koga zatolkel in oklal. Če namreč vem, kako se kdo obnaša z drugim, vem, kdo je kdo. In so se name tudi lepili raznovrstni tipi in karakterji, ne res.

V kakršnih prostorih se človek zadržuje, s tem si bo napolnil tudi možgansko prostornino. Ne morem prestaviti kirurga v sodno dvorano, policaja v cerkev, svečenika v bife za natakarja, ne morem šteti točajke za sodnico itd., pa naj se

poklici postmodernistično še tako spreminjajo in so prekvalificirani po mili volji zaradi potreb zaposlovanja brezposelnih.

V eseju še zmerom mislim s svojo glavo na svojem vratu. Je kaj? Kajstvo. Šele tako najdevam lastno pot, ki je moja pot in je zamiselno resnična in uresničujoča se pot, ki pelje skozi življenjske zmote pravilno. Kdor ločuje, razlikuje. Ko sem pred leti objavil v Dialogih pogovor Kabilski nasmeh Noëla Favreliera, svojčas predsednika Francoskega kulturnega centra Charles Nodier v Ljubljani, sem odkril veliko dušo, ki je v alžirski revoluciji rešila mladi življenji upornikov, izvedel pa sem tudi, kako se je dogajalo z alžirskimi družinami, tudi s kabilskimi družinami in meščanskimi družinami v alžirski revoluciji in po njej. In ker je poročen ta francoski umetnostni zgodovinar s Slovenko, sem uvideval, kako lahko mešana poroka uspeva, kljub predsodkom, ki jih je bil deležen kot oče in zakonski mož-tujec v komunajzarski Sloveniji in ob kulturno nomadskem življenju na prav diplomatsko kulturni ravni.

V nrvnosti telesne avtonomije in nedotakljivosti se podarja sobitje bližnjika, da se začne vedno znova družinska kultura, ki nahaja svojo identiteto v naciji. Formalno bi lahko imel sleherni odrasli človek, razen celibatornih, naravno pravico, da stopi v zakonski stan in se s posteljo in mizo potrdi skozi prakso medsebojnih potreb. Zakonska zveza z družinskimi

razmerji je le zgodba onkraj prava in države, ki poskuša s pravom in državo uveljaviti naravno pravico do lastne utemeljenosti. Zavest o družini je namreč tista, ki prebujata občestvo med ljudmi, ne pa narobe. Tudi tukaj se je razgrnila, se razprostrla in se razvejičila virtualna resničnost, ko naj bi bila družina le aplikacija nadzorovanih družbenih, čeprav demokratičnih, pa vendar programiranih sistemov. Kot da bi uporabil v sistemski členitvi tako imenovani life test, ko bi testiral, šele potem esejsko preizkušal z aktualnimi operativnimi stanji podatkov preteklih obdobj. Koliko lažje je primer členiti pretekla obdobja družin, primeroma v času renesanse in protestantizma, v času baroka, razsvetljenstva, klasicizmov, predromantike in romantike in biedermajerja in secesije, saj iz tistih časov nihče ne bo ugovarjal, pa naj govorimo o gospodinjstvu, prehrani, družinskih navadah, o poroki in spolnosti, o pohištvi in oblačilni modi, o arhitekturi in stanovanjih, o higienskih navadah, o odnosu staršev do otrok... V konstelaciji tovrstnih podatkov, ki so spoznani sicer potencialno kot možni, niso pa po dani strukturi podatkov reprezentirani v času testa, je življenjski preizkus uspešen, ni pa zmerom povsem zanesljiv. Life test spada kajpa v instalacijske strategije.

Zakonske pravice in dolžnosti so vpisane res v institucionalno normiranost družb, a jo tudi presegajo. Izbira zakonskega partnerja se sklicuje zmerom na pravico do svobodne izbire in "prostovoljno": V tem kontekstu pa je kaj

težko verjeti, da bi zakonsko zvezo sestavljala najprej in potem svobodna volja obeh zakoncev, saj za posvetni in krščanski zakon velja, da sta umeščena v institucijo Države in Cerkve. In tako velja povsod po svetu. Reakcija na izkušnjo zakonske zveze in družinskih razmerij iz časov samoupravnega socializma in sploh vzhodnoevropsko izza železne zavesne pomeni, da je bila povsod razglašena nekakšna prosta volja izbire zakoncev, v resnici pa je šlo samo za nadaljevanje rafiniranega nadzorovanja družin. O socialističnem sesuvanju družin je pisal primeroma češki meščanski dramatik in po ukinitvi komunizma predsednik države Václav Havel, ki je razkril vulgarno filistrstvo med možem in ženo že v Vrtni slovesnosti in v drugih absurdnih dramah, ko je bila Otežena možnost koncentracije. V družini naj bi se nenehljivo menjavala podreitev in prevlada, s čimer naj bi bila sploh zakonska zveza zakonita oziroma potrjena pred oltarjem, tempeljsko ali pred matično mizo. Družina dandanes ni več samo socialni, ampak tudi informacijski sistem, tukaj pa so družinski odnosi lahko ocenjeni in usmerjeni z informacijami posameznih gospodinjestev. Kljub takšni sistemski analizi še ni zaenkrat mogoče videti ne predvidevati večje učinkovitosti slovenskih družin.

Ali bi družina sploh lahko shajala brez Države in Cerkve? In narobe, ali bi lahko Država in Cerkev shajali brez družine?

Ne begam, nisem del oblasti, ampak sem samoobvladan, ne zahajam na stranska pota, ampak vidim, kam sem se uputil, ne iztirjam se, marveč vem za pot, ne prepuščam se brezpotju, temveč hodim po pravih poteh. Ker je o pozitivnih ženskih čednostih in moških krepostih v slovenski družini dovolj zlagano zlajanega in zljajnanega, je mogoče pokazati na zakonsko zvezo in družinske razmere tudi stvarno, kjer je razcep v vsaki razrvani družini drugačen od drugega, sreča pa bi bila lahko skupna. A zakonski stan ne bi smel postati le blagovna znamka, ki je nastala po spolni obligaciji in sicer nenapisani pogodbi. Tudi zakonci bi morali že enkrat dobiti moralno pravico, da pokažejo svojo prednost skupnosti. Tukaj kajpak ne mislim na vdovstvo.

To se pravi, da se obenem ne prepuščam zgolj nekakšnim instinktom, kakor vse tiste potrebne ženske, ki spijo z naveličanci in vzdrževanci, pri tem pa povrhu uživajo, ker so se navadile ponižanj, le da imajo svojega iztirjenca, svojega poniglavca, svojega natepača in pivopivca... svojega moškega. Če se namreč dva vzameta, in vedno se poročita le dva, da zgolj zaigrata zakonsko zvezo po trezni odločitvi sprva spolno združevalne ali komunikabilne, največkrat sicer s socialnostjo pogojene dobičkonosne izbire, povrhu skupno gospodinjsko, a vendar vsak po svoji vlogi sodno in državljansko enakopravno, potlej pa zaigrata še družino z otrokom, otrokoma ali otroki kot spektakel - o, tedaj se šele pokaže v njunih funkcionalnih vlogah kvečjemu senzacija, da

ljubezen pravzaprav spodkopava zakon, da družina izgublja - slovensko- identiteto ter da je ravno družina v tehnični zahodni in svetovni civilizaciji češ odveč. Kakor da bi se vzela ena socialna vloga z drugo in bi se ena krinka poročila z drugo šemo. Res pa je, da so šemežni babjeki in brhke deklice v pravnem oziru normativno odveč, temu celo stari pravni normativist in pozitivist Kelsen iz Marburga na Lahni ne bi oporekal. V resnici še ni nadomestila za družino ali za primarne družinske odnose, ker za dojenčke ne bi mogli skrbeti kakšni oblazinjeni, softverski in mehki stroji ali roboti-matere, niti otrok ne bi mogli redno dojeti in človeško negovati. Prej lahko opravi takšno materinsko funkcijo volkulja ali opica - za zgled bodi Kaspar Hauser ali Tarzan, bajeslovno Romul in Rem. Sem že videl tolikero domov, ki so jih spremenili oboji v norišnico, ker sta ona in on zašla na kriva pota zavestno in z instinktivnim pristankom na greh, kar se nadaljuje v brezkončje in vsakdanjo večnost. Vse dokler se niso v svoji obsedeni zasedbi znašli v polomu in trajajoči razrvanosti. Ta njihova brezpogojnost! in da nikoli ničesar ne utegnejo, razen da se ravnajo bolj nagonsko! Kaj bi njim esejistika?! Ja, drdrjao prav spolno didaktično, da je družina osnovna celica družbe in druge oslarije. Gulijo se na pamet, kaj je predzakonsko spolno vsepovsodišnje občevanje, mačkinje solze, kaj je spet tako imenovana "izbira" zakonskega partnerja ali partnerice, pri čemer se ne

ve, kdo bo koga. Prej razširjena patriarhalna družina, ko je še oče lahko bil oče, zdaj pa očetje samohranivci!

Kdo je v zakonski dvojici označevavec, kdo označenec, kdo označevavka in kdo označenka? Ni prav, da se z zakonsko zvezo in družinami preveč eksperimentira. Spolno eksperimentirajo običajno ljudje edinole v predzakonskih odnosih, dokler se ne zavežejo, da se bojo zvezali v zakonsko zvezo. Šele družinsko sorodstveno samonanašanje pokaže, da senzibilnost druženja svojcev resnično ohranja nekatere vzajemne odnose, prav tako medsebojno upoštevanje v stalnem bivališču, v družini se izraža še vrednostna večsmernost, erotična zavzetost za zakonca z učenjem spolnih tehnik in masaž, povrhu se tudi socializira sebičnost kot svojski individualizem in družinska notranja sebizadostnost.

Konsenz in skladnost v družini ter njena enotnost so izrazi, ki lahko kažejo samo na napor, da je vztrajanje v takšni skupnosti sploh smiselno.

V družini bi se moral identificirati moralni razvoj naroda, države, družbe. Socialna racionalizacija družine in zakonskega stanu pa je vsenavzočujoča.

In tako se tvori bližnje in daljno sorodstvo, ki je lahko ravno zavoljo racionalnosti problematično. Komunikativna etika v zakonskem stanu bi morala biti obvezujoča.

Če pogledam na kakršnokoli mogočo sociologijo družine z gledišči Louisa Althusserja, Daniela Bella, Petra Búrgerja, Ralfa Dahrendorfa, Gillesa Deleuza, Jacquesa Derridaja, starega Emila Durkheima, Michela Foucaulta, Clementa Greenberga, Felixa Guattarija, Jürgena Habermasa, Fredrica Jamesona, Jacquesa Lacana, Jean-Françoisa Lyotarda, Mauricea Merleau-Pontyja, Williama Morrisa, Talcotta Parsonsa, starega Maxa Webera..., tako naštejem le nekaj zanimivo premišljajočih avtorjev, ki mi pridejo na misel, tedaj ugotavljam, da so domala vsa gledišča teh avtorjev slovensko socialno mrtva, so kvečjemu papirnata gledišča, še zlasti ko vlada razvrednotenje vrednot skozi vsesplošno slovensko družbeno apatijo. Iz knjig teh in drugih avtorjev sem črpal socialno znanje. V sociologiji družine ni mogoče označiti praktično nobene druge slovenske stalnice, razen sodstva in izvršne fizične prisile, torej mučenja, tepeža in osame, ki sledi -običajno moškemu- razvezi zakonske zveze in družinskih razmerij. Preden pride do razveze zakonske zveze in družinskih razmerij, kot se reče uradno, pa obstaja v družini ohlapnost, kvečjemu kaj več kot subjektivna samovolja oziroma zgolj "partnerstvo", v katerem je "macho" največkrat bifejski stezosledec ali fakin, gospa pa je samo bivša tovarišica oziroma delavka z določnega področja. Razsmerjenost današnje družine pomeni, da poskuša biti breztemeljna in sebizadostna, saj v družini ni nič več svetega,

je le še gospodinjstvo z gospodinjskimi stroji in družinskimi nakupi. V družini, posebej v slovenski družini, se ločujeta nenehno pravo in etika - progresivna formalizacija zakonskih odnosov pripelje v tradicionalno medsebojno privajenost. Represivna oblika prava ne posega neposredno v družino, razen v primerih, ko je izgubljeno družinsko dostojanstvo ali so poteptane človeške in družinske pravice zaradi notranjega družinskega nasilja. Ni še dovolj znano, ali je razrvana slovenska družina nacionalni politični interes, ki bi življenjsko kakovost podredil spet le državi in odpravil ljubezen in zvestobo že med zakoncema, da bi transcendiral v takšno družino svoj nadzor in oblast. Družinsko sociološko pravoznanstvo je v Sloveniji ukinjeno, prepuščeno je posplošenim frazam, v resnici je zakonec zakoncu kvečjemu bodoča stranka na sodni obravnavi za zaprtimi vrati, kjer je slišati sicer toliko samolaži, da so pravna pravila nična, sodba, razglašena v imenu ljudstva, pa dodeli otroka materi, razen v primeru, ko je biološka mati dokazana alkoholičarka, mamilarica, duševna bolnica ali morivka. Kolikor je mogoče spoznavati po letu 1993 rekatolizacijo slovenstva, se lahko dogaja, da se vzamejo mladoporočenci pred oltarjem. Postsocialistična slovenska družina si prizadeva torej po eni strani za preživetje, po drugi pa za kulturne družinske vzorce - ti vzorci naj bi bili tradicionalni, katoliški. Ampak slovenstvo o družini kvečjemu moralizira s svojo dvojno,

trojno moralo in moralo na n-potenco ali za vsako priložnost, pri čemer pozablja, da je poroka zakrament.

Kljub temu oče postsocialistično ni nikjer priznan kot glava družine, češ da je to "patriarhalno", njegovo vlogo po razvezi pa prevzamejo priležniki mater samohranilk. Kjer pa ni bilo celo niti poroke, ni nobenih pravih obveznosti, ker je koruzništvo izenačeno z zakonsko zvezo le na papirju. Nezakonski otroci so tudi izenačeni z zakonskimi zgolj na papirju, v slovenstvu še vedno veljajo za sirotne, če ne za sramoto zaradi materinih mladostnih grehov oziroma zvlačuganosti in hotne obsedenosti s "svojim" moškim oziroma s svojim "ljubim". Nezakonski otroci resda niso več "pankrti", a v šoli in v mladostni dobi občutijo umanjkljaj očeta, se postavljajo materam po robu, zaidejo zato prej na kriva pota. Kajti očetje takih otrok niso njihovi vzgojitelji in s svojim otrokom ne želijo imeti opravka, če je le mogoče, se izognejo še plačevanju preživnine, hkrati pa vejo, da njihove bivše ljubice običajno seksajo z drugim priležnikom. Spolnost je v zakonski zvezi vendarle instrumentalizirana in racionalizirana, kolikor je potreba po zadovoljitvi nagona, vendar le in zgolj s previdnostjo. Zato se spolne tehnike poročenim ženam v postelji češ "gnusijo", ko pa dobijo priložnost skoka čez plot, na takšen "gnus" ne le pozabijo, ampak prakticirajo spolno servisiranje svojih ljubčkov na raznolike načine užitkov. Še hujše je, kadar se mož znebi svoje žene tako, da jo označi za duševno bolno, ker si je sam

oskrbel mlajšo ljubico. In kadar se mož znebi žene tako, da gresta v sporazumno razvezo zakonske zveze, pri čemer ni nihče za nič kriv, edinole pametne žene zvbijajo svojega moža še dan ali dva pred razvezo svojega soproga z vsemi čari v posteljo, tako da z razporoko zavljučujejo oziroma izterjajo od moža čim več mogočih koristi. Novačenje v zakonski stan je evropsko znano: krepili naj bi se narodi, da se potrdi družbena totaliteta. Dandanes bi lahko govorili v razvitem svetu o industriji družinskih odnosov, še več, o postindustrijskih družinskih odnosih. Digitalno vlogo igra v postmoderni družini ženska, ki ji je tuja družinska avrbarva družinskih tradicionalnih odnosov. Zato se postavlja postsocialistična družina v svet naposled kot avtonomno področje, zaradi česar postaja v mnogočem nedostopna in se potrjuje nevtralnno.

Je mogoč izstop iz družine, je mogoče biti človeški brez družine? Pri tem ne mislim na izrinjevalni nagon, ko so otroci godni, da zapustijo dom in grejo na svoje, ampak na navezanost na primarno družino in na regresije kot vrnitve v otroštvo. V družini kot sistemski komunikaciji obstaja "samoreprodukcija" oziroma parjenje mislečih sesalcev, a brez ljubezni kot podlage je družina res samo življenjsko preživetje v navajeni skupnosti. Kar je prekodružinsko, še ni javnost, ampak je vračanje v središče družine po drugi poti - svetopisemska prilika o izgubljenem sinu potrjuje takšen družinski performance. Ubeg iz družine, kakršna je,

vsakokrat zaznamuje nemožnost komunikacije, simulacijo in manipulacijo s svojci. V zakonski zvezi in med zakoncema moralo biti več čutnosti, če naj se ohrani družina. Družina ne sme postati kaos naroda in družbe, najsibo v še tako razkošnih videznih in zunanjih oblikah.

Prej edinole zakonska dolžnost s sopenjem zaradi užitka in nič kaj zlaganih čustev, potlej pa skoro fabrikantsko zakonstvo in sfabricirano zakonolomstvo? Bog živi vas, Slovenke, prelepe, žlahtne rožice - je pel prešerno v novoletni Zdravljici stalnega pivskega omizja že romantik Prešeren. Temu sledi koruzništvo, ki ne prizna zakona, ampak svojevrstni skupni gospodinjski interes dveh. Zarod nov... Moške in ženske fantazije se sproščajo v kopalnicah in spalnicah deško in dekliško, ja, že takrat. Ločeni prostori...

O osebe v brezosebnih odnosih in rojevanje po naravni poti, potemtakem iz maternice in z naravno oploditvijo, torej s penetracijo! - ne še skupinsko delo in vseposplošeni kolektivizem. Postfreudovsko in lacansko klansko je pisal o podobnih orgiastičnih trenutkih znani filozof Slavoj Žižek, ki je ubijanje žensk pojasnil s cankarjanskim kompleksom.

In zmanjševanje starostnih razlik med zakoncema. Melanie Klein bi že sladko libidinalno "investirala" v simbolno ustrojeno željo, ki bi ji segla pod kožo, ampak kam naj bi se

potem skrila Ojdipov kompleks, v kateri družinski deus ex machina bi ga željno vtaknila? in bi se izmojstrila v otipu?

Samke v praznih hišah zasovražijo ves svet do brezumja in norosti.

Samci se v praznih stanovanjih lakomno skopuško potuhnejo med besede in reči, da ne bi bilo mogoče videti njihovega stiskaštva in čudaštva.

Zjahani avtorji lahko skromno kaj pripomnijo o zakonski zvezi in družinskih razmerjih - nič kazni za ženske, ki po mili volji lahko počnejo posurovelo, kar hočejo v postsocializmu, kakor so bile počele s prekrški prej v komunizmu?

Mar res ni potrebna več nikakršna ženska vdanost in ne moška eleganca in okus? Ha, priležništvo, sicer pa vsakdanje naveličano stapljanje z družinskim enoumjem, naveličanost, strah, potlej tudi ženska nevolja, ko bi morala ona servisirati spolno svojega moškega, češ da se ji gnusi, češ da ni tako lepo in prav, češ da ona že ne bo počela tega..., res tipično slovensko in mrtvično. In svetovljansko kot "kreativna ločitev", pri čemer je "kreativno" le rezanje otrok od staršev in narobe. In namesto da bi bila ona hvaležna za vsak orgazem, ker se ni zmigala in ker se je moral potruditi on, ga povrhu še izigra, češ, zadovoljen bodi, da si lahko "vzel" žensko "telo".

Telo in genealogija? Sebičnost se zdi le vnaprej koristna, in celo takrat, ko vodi k samouničenju zaradi golega užitka. Namesto ujemanja v ljubezni se je malenkostno in samopoveličano ravno skozi to izpeljavo pokazala všečnost in modna samovšečnost. Torej je le še ostalo šaljivo vrtenje okrog pregrešne in zvrtničene srečice. Tudi v slovenskem predalpstvu je obstajalo moško večno vračanje k ženski, pa naj je šlo za seksualnost ali za platonično ljubezen. Ženska sprostitev pa se je izživela v zavori moškega.

To slovensko žensko frigidnost so v mešanih zakonih odpravljali -tujerodni- balkanski možje s psovkami, brcami in tepežem in se je vedno čudovito obneslo, kar obnorele so v spolnosti in vdanosti. Le slovenske pretanjenosti in cerebralnega spolnega občevanja si one ne želijo v postelji, in nič imenitno. Vsak ima menda svojo zgodbo, ki jo lahko odrecitira dispozitivno in ko se lahko desenzibilizira kot v Schönbergovem uglašnem magičnem kvadratu. In harmonija, ki ni več le glasbena: kdo je že "partner" in kdo "partnerica" v zakonskih zvezah in družinskih razmerjih, le da ni nobene ljubezni nikjer?

In stanovanjska politika?

Kdo bo koga zjahal, kdo komu dirigiral, kdo komu pel levite in tiho mašo pod krovom? Kdor se ne strinja s prostaško nizkotnostjo, ki se je preoblekla v altruistično zlagani zgled,

je lahko prepuščen ujedam. Narodna samobitnost je trčila prav tukaj na osebno samopočutje in reprezentacijo: na pobožanstvenje mode in kolektivizem oziroma na populizem.

Dandanes bi že lahko govoril o ekologiji zakonskega stanu in o družinski ekologiji. Ta ekologija ne bi smela postati slaba šala na pragu domačije ali stanovanja v bloku, ne bi smela izgubiti svojega pomena med štirimi stenami kakor v ovirah. Znanstveno naraščanje prenašanja je seglo tudi v domače življenje, pa ne le z instantno hrano in različnimi sevanji, ampak posebej z načrtovanjem družine - tukaj slovenstvo družinsko politično odmira. Razgradnja slovenske družine je bila po 2. svetovni vojni in vse do sestuja zvezne totalitarne države načrtna, ko naj bi slovenska družina postala le del militariziranega in srbsko govorečega ali potujčenega okolja. To se ni zgodilo. Družina je vendarle vzpostavila Drugega kot bližnjika, čeprav protislovno in večkrat romantično.

Zeleno družinsko gibanje bi se lahko zavzemalo za uveljavitev ekološke potence in ekološke valence. Navajam dve sprejemljivi in splošno sprejeti definiciji iz ekološke terminologije. Ekološka potenca je izraz za skupni vzorec genetsko utrjenih odzivnih norm v njihovi dejanski danosti, torej v osebni oblikovanju, motivacijah, v značajnosti, učenju, v mišičnih vajah, pa tudi v amputacijah in operacijah, sploh povsod, kjer se kažejo osebne in družinske posamezne odzivne **norme** ter njihova spremenljivost. Ekološka valenca

pa je izraz za vzorec dejanskih okolnih dejavnikov v njihovi konkretni vzpostavitvi vrednot, ki so oprijemljive in merljive ali ne, ki so **vrednote** posameznih **dejavnikov** v njihovi prostorsko-časovni razporeditvi. Definicije zvenijo vedno nekoliko učbeniško, pa kaj si morem, substrat znanstvene sile moram sprejeti, če hočem razumeti, da ne bi bil nesporazumen. Teoretska, družinsko politična in ekološka vprašanja vendarle ne smejo biti pre nagljena, da se znotraj življenjskega prostora ne bi zagovorili. Nova filozofija ekologizmov je bila zmerom najprej pesimistična in kritična, zato pa uravnana k različnim mysticizmom, kot da je družina primeroma le še odvisna od oblike notranje dominacije, od ojdipsko prikritih postopkov ali od izgubljenih priložnosti. Kjer se redno v svojem okolju pojavlja organizem, je tudi njegov habitat, torej je habitat kraj, kjer se človek redno zadržuje. Skrajnost človekovega zadrževanja pa ni le fizična, ampak je misel, je tudi njegova človeška pravica do biti. Družina se ne more navzven dogajati le med stopnišči in vrati, med dvigali in kolesarnicami.

Kjerkoli živi človek, se uveljavlja ekološka potencia. Sleherni ekološki valenci pa označuje okolne dejavnike. Oboje je postalo teoretska naloga poststrukturalizma, pregnetenega z mero mladinske in mladostne naivnosti, a z rekapitulirano kritično maso, da bi bili posamezniki avtonomni tudi v družini. Družinska ekologija dejansko ni vzpostavila nikakršnega dejanskega ravnovesja, je pa revitalizirala

pomen komunikacije in ljubezni, medsebojnega spoštovanja in sožitja.

Nobena država se ne bi smela prezirljivo obnašati do svojih članov, kakor da državljani doma sploh nimajo nikakršnih problemov. Nedvomno obstaja ob zakonskih posvetovalnicah in tako imenovanem uradnem socialnem delu in zdravstveni patronažni službi občasno vsaj medsebojna sosedska pomoč kot meddružinska samopomoč, ki pa se ne vtika v zasebno družinsko sfero in družinsko intimo, čeprav gleda v sosedov lonec. Slovenski družinski življenjski slog in kakovost takšnega življenja sta odvisna od občutka varnosti in od dejanskega varstva pred negativnimi vplivi negativnih okolij, ki jih ni mogoče sicer nikoli docela izključiti. V komunajzarskem sistemu je država prisluškovala družini in je kolikor le mogoče motila domačo zasebnost - največkrat s krajevnoskupnostnimi, uličnimi in hišnosvetnimi zaupniki ter funkcijami. Državni posegi v zasebnost - pa ne le z odpiranjem pošte, niti zgolj s telefonskim prisluškovanjem - so v dobi socialističnega samoupravljanja prirejali dom in domačijo kvečjemu v obrekovalnico in javni lokal, v skupno kadilnico ter pocestništvo. Človek ne bi smel izgubiti občutka, da je doma.

Družinsko zdravje in dobro počutje, prav tako trpljenje in bolezen v družini sta v življenju družine odvisni od bivalnih možnosti, a tudi od ameriško dognane "ecopolitics", ki

zajema hkrati pojem tako imenovane civilne družbe. Pri tem strogo ločujem, ali zbolí celica, organ, organizem ali družina. Dobro počutje je itak le osebna izkušnja in subjektivna zadovoljitev telesnih, mentalnih in socialnih potreb. Kdo bo družino obvaroval v miru pred mentalno okužbo vplivne tujerodnosti? Boj proti rasizmom in etnonacionalizmom je nujen, čeprav rasizem in etnonacionalizem divjata v sedanjih balkanskih spopadih "jugoslovansko". Nihče ne bi smel spregledati dandanes begunskih razseljenih in ločenih ter nepopolnih tujih družin v slovenskih in evropskih okoljih. Je mar družina postala na Balkanskem polotoku socialna katastrofa?

V družinski ekologiji se vendarle spet zdi, da gre bolj za samoobrambne mehanizme kot za teoretiziranje na socialnem področju. Družinski član kot svojec ni le možno uresničenje želje za drugega svojca, čeprav se že v besedi svojec skriva rafinirani nadzor in prisvajanje, torej razpoložljivost osebe in njenega premoženja kot lastnine.

Socialni pomen, okus, in življenjski slog družine, pri čemer razlikujem beraško družino od kraljevske, meščansko družino od vaške, proletarsko družino od uslužbenke..., kažejo na distinkcijo kakšnega Pierra Bourdieuja, ker je po tej distinkciji mogoče spoznati, ali je družina odprta ali vasezaprta, ali je plitka in ali prevladujejo v njej poglobljeni medsebojni odnosi, ali je naravnana na narodno identiteto

ali na zapečkarstvo, ali je fiksna in harmonična ali zgolj izmuzljiva in prehodna, ali pozna seksualne prakse redno ali neredno... Srbečica in jalovost? Zakonske tovarišice bi morale biti češ danes odgovornejše kot prej partijke: namesto komunajzarskih programov so v široki ponudbi in potrošnji družinski programi.

In spoštovanje, enakopravnost, vzajemnost med dvema normalnima odraslima osebama različnega spola in kar je še fraz za smešno krvavo statistiko medčloveške moralne jalovosti? In šele svetovanje, to nakinčano in nakrajclano socialno "sovjetstvo"?!

In ženska profesionalna kariera, ja kaj, kdo pa bo še potem dovilja?

In kozmetični porodi -carski rez pod narkozo-, ki bi se vrstili kakor na tekočem traku? Le deklicam se pozna, da niso več devičke, ker so se skopičkale - in potem je vse drugače, ker so spoznale slo, orgiastične vzdihce, izpolnjeno željo ter novi umanjkljaj - odtod nenasitnost istosti.

Ekonomsko zakonsko prilagajanje menda uveljavlja svoje sodne pravice šele potem, ko je zakonska zveza sklenjena. Saj poroka po slovensko ni več poroka, ampak kvečjemu uradna sklenitev zakonske zveze, in kaj je potlej šele zakonski stan? kajti na koncu slovenske socialistične družine je bila grožnja z zaporom za ofrnaženca, je bila osamna samota, medtem ko

se je enakopravno in svobodno ženstvo valjalo po blatu s svojimi ljubčki in priležniki ter preziralo vsakogar, ki bi le utegnil pomisliti na odnose med starši in otroki. Kakor da niso bile nikoli noseče in so dojile samo za šalo. Ne vem, kaj bi k temu rekel Júrgen Habermas s svojo teorijo komunikativnega delovanja, ki je zagovarjal prej nova družbena gibanja, torej modernost nasproti postmodernosti, kakor pa zgolj destruktivne tradicionalizme. Se lahko družina restabilizira? Prej je mogoče v družinski družabnosti zagovarjati samosebnost ali imanenco kakor le sprenevedljivo transcendenco Vsaj v zakonski zvezi se ne bi smeli več obnašati kot v zamenljivih vlogah gospodarja in dekle, gospodarice in hlapca. Družina v postsocializmu je še vedno lahko gojišče nevrotičnih osebnosti in psihotičnih medosebnih odnosov.

Še zlasti, kadar naletim na osebnice brez penisa, ki so zaradi družinskega klanskega položaja zasedle kakšno tako imenovano vodilno mesto, naletim na povsem odkrito in nesramno laž, na odprto in očitno sprenevedanje, na prednostno pravico, ki je dana ožjemu krogu uslužbenstva, pri čemer se takšne osebnice obnašajo, kot da niso končale niti osnovne ljudske šole; ko se takšne vrnejo v kupljena stanovanja, se obnašajo kot matere postsocialistično materialno, saj jih skrbi edinole kliše modnega zunanjega videza tudi v kuhinji, z možem pa igrajo vlogo spektakla skupaj uradno in se tudi uradno predajajo spolni

obsedenosti, če je kaj sploh premorejo in če niso frigidne - s svojo pretirano zunanjščino namreč niso privlačne in ker se zdi, da jim hormoni več ne delujejo, so samo še ostanki lastnega deklitstva: so rafinirano nesramne in brezčutno nadzorovalne, čeprav po žensko zaradi koristi še zaigrajo čustva, največkrat čustvo razdražene in mrzle užaljenosti. V sociologiji ali vsaj v psihologiji družine bi moralo biti kaj zapsanega o zahrbtnem ščuvanju in krivičnem klevetanju zakonskih tovarišic, ki se zavzemajo tudi privatno za partnerjev javni položaj in so spremljevalke, potuhnjeno maščevalno pa sovražijo vsakogar, ki bi utegnil biti zraven. A to ne velja le za slovenske razmere, ampak za vso zahodno civilizacijo, ki se večidel obnaša družinsko necivilizirano, kar je videti celo v močnih družinah, kot so Kennedyjevi v ZDA in kot je veljalo za znano zakonsko zvezo - kmečko nerodni Mihajl in mestno vzvišena Raisa- Gorbačov v ZSSR, za zakonske zveze in družine in priležništvo zlasti socialističnih diktatorjev in njihovih dedičev ter hkrati za plemenske poglavarje primitivnih ljudstev...

Kakor da je družina vzpostavljena le za objektivno narodno rodnot. V razglabljanju ali ob okrogli mizi v ljubljanskem Cankarjevem domu smo govorili o rodnoti Slovenk in plodnoti Slovencev in o tako imenovani prebivalstveni politiki, največ je bilo porodničarjev in poklicev iz vrst zdravstva in javne higiene - oglasil sem se k besedi in imel kratek referat o nevarnostih klonizacije, povrhu o tem, naj

druži v zakonskem stanu dvojico pristna in trdna ljubezen in nesebičnost, drznil sem se v oni javnosti celo reči, da je ljubezen temeljna življenjska energija, ki veže dvojico v zakonu, da sta skupaj in da skupaj komunicirata. Nisem dobesedno navajal Pavleta Brajše in njegove zamisli iz knjige Človek, spolnost, zakon ter iz njegovih seksoloških predavanj, naj je zakon osnovan na medsebojni pristni komunikaciji kot življenjska zveza, šele potlej sledi vse drugo, zagovarjal pa sem etično vrednoto zakonske medsebojne biti, s čimer sem naletel na ogorčenje pomožčenega komunajzarstva, saj se je osorno zadrlo name neko babše, in takšno babše bi spadalo gotovo prej kot paznica v otročnico kakšnega gulaga, ne pa prav v ljubljansko porodnišnico, ki se je takrat z uradno štampiljko še imenovala Center za človeško reprodukcijo v Ljubljani, ja, ženšče se je razrepenčeno histerično zjezilo, da je neki razlika med mano in njo samo in le med nogami: ni povedala, ali se ji je utrnilo med nogami navzgor ali navzdol.

Literarno si predstavljam Banano Yoshimo v njeni, potem v svoji kuhinji. Ja, tehnološka evolucija jajčnikov, sodobna evgenika in vizija o homunkulih nadčlovečnosti. In sociologija tako imenovanih kreativnih ločitev... Še sociolog Scott Lash se ne šteje za kakšnega postmodernista, o sebi pravi v Sociologiji postmodernizma, napisano leta 1989, da je prej "populist", ki je po svojem okusu komercialen, da igra košarko in ima rad nogomet ter popiva v irskih barih v New

York Cityju, ja, vseskozi pa je racionalist, zato nasprotuje Jean-Françoisu Lyotardu in njegovi *La condition postmoderne* z lastno "*la condition humaine*"; Vlasti Vičič, ki se je s spremno besedo v slovenski prevod Lasheve knjige znašla *V labirintu postmodernizma*, pa se je naposled zazdelo, da je v živopisni podobi karnevala, kjer pleše kot lepotica v objemu zveri, ja, in ta ples se noče nikakor končati, kar naprej se odvrteva kakor s Prešernovim *Povodnjim možem*, ki je zalo Uršiko odsukal med vrtince -balkanskega-pekla... Tukaj se začneta spet drugačna in druga sociologija, primeroma sociologija družine. Tukaj so strahote vojne neomejene, tukaj je posiljenih 30.000 Bosank v prisilnih bordelih, v taboriščih, mimogrede ali po sežigu vasi ali uničenju mesta... Zver vojne, ki posiljuje lepotico, ima svoje prednike v tipični srbski in črnogorski patriarhalno ruralni družini, v vedenjskih vzorcih slabe poturčenosti in veldržavnosti ali velejugoslovenarstva. Kdo bo napisal sociološki esej o razbitih družinah, o begunkah in ostarelih beguncih, o osirotelih otrocih in o otrocih, ki so jih s posilstvom zaplodili črnogorski ali srbski, z eno besedo jugoslovanski poživinjeni okupatorji? Nasproti države blaginje obstaja država sirot in posvojencev. Nasproti združeni Evropi obstaja brezobzirno iztrebljanje, ki se imenuje bolj učeno - etnično čiščenje... Nasproti računalništvu obstaja nož in ideologija noža. Nasproti evropski demokraciji in demokracijam zahodnega sveta

obstaja pahnjeno spahijstvo. Namesto totalitete umetnosti obstaja le postsocialistični totalitarizem. In vse to ne obstaja le na magnetoskopskem posnetku in po tv na malih zaslonih in na fotografijah časnikov, marveč v resnici kot bolečina zaradi hudega. Tukaj ni več mogoča ne modernistična samobitnost, še manj postmodernistična fluidnost. Zato je potrebno premisliti sociološko tudi o položaju slovenskega zakonskega stanu in družine in o evropskih družinah zanaprej. Strahopetna klečeplaznost uničenih ne bo preživela, ker je že dovolj živih mrtvakov. Preživel bo zdrav optimizem onkraj sociološke zgrešenosti.

V časih vsesplošne evropeizacije in rekatolizacije se spomnim, s kakšnim užitkom sem prebiral Mirka Hribarja Iz stare kitajske filozofije v slovenščini in tudi japonske haikuje v nemškem prevodu. Dandanes sem spet užival ob večkratnih branjih klasikov taoizma oziroma daoizma, kot so zajeti v izrečnosti Dao de Jing ali Tao te King, Zhuang Zi ali Džuang Ci ter Lie Zi ali Laoceja. Tudi sam sem se potepal brez cilja po knjigi, izravnaval svetovne nazore, negoval življenjska načela, tudi sem se moral znajti v svetu ljudi, da bi si pripečatil pečat popolnega življenja, da bi bil vsaj v umetnosti veliki in častivredni mojster, ravno pravšnji za kralje in kneze, rečeno v prisposodbi, kar zadeva notranja poglavja. Blizu pa so mi prav tako zunanja poglavja in mešana poglavja. Konfucijevi Pogovori in osem knjig Lie Zija oziroma Lao Ceja so mi tudi zmerom brž pri roki, podobno

kot svetopisemska *Knjiga modrosti* ali *Pridigar* ali *Pregovori* vladimirskega kralja Salomona... O vzhodnih in zahodnih meditacijah sem pisal nadaljevanko v prilogi Slovenca... In ko gre za naravni kodeks družbenih konvencij, ki da vzdržuje celo še harmonijo kozmosa ter deluje po načelu, da sta tako preobilje kot pomanjkanje enako škodljiva za naravne pojave ali da naj socialni kodeks posnema ravno to načelo, čeprav v resničnosti ni temu nikdar tako, pomišljam hkrati na prevedeni izraz 77 izreka iz Dao de jinga ali iz Tao te Kinga, ki pravi: "Mar ni Dao Neba enak napenjanju loka?" kot vprašanje, trdilno pa v prejšnjem prevodu: "Nebeški Tao je kot lokostrelec." Ja, v časih evropeizacije in evrocentrizmov se kdaj spustim v čutno-miselni ekskurz, da se osvežim, ko sprevidim, kako aktualne so misli starih modrijanov. In s temi mislimi pa domislicami se osvežim kakor s čisto bistrico studenčnico pri izviru. Včasih se mi Evropa zazdi tudi nakupovalno utrujena od obeh svetovnih vojn, Slovenija pa izčrpana zaradi tujevladne primitivnosti, ki je zatirala slovenski narod na balkansko uničujoče in militaristično plemenske načine. Zbližanje s kitajskimi modrostmi, z državno upravo, s konfucijanizmom se je zgodilo v Evropi v času razsvetljenstva in z enciklopedisti. Montesquieujevega duha zakonov razumem zato bolj vzhodnjaško kot zahodno... Vsak esej ima potemtakem svojo zgodbo...

In kam bi potlej s samoto in sramoto. In se začne tujstvo,
izumiranje in tisto húdo.

To sem pesniško prej v ciklu PESEM GLASOV uzrl izvorno, a
izročilno, kakor da bi se pogovarjal z drugim jazom in v
besednih igrah sonetno:

2

***Dani se že, zapahnjene so duri.
Kdo si, ki sam uzreš v izviru,
kar bil nekoč si v blazni uri, diru,
kdo si, ki tkeš se vedno v hudi uri?***

***Saj se poznavava, v miru in prepiru
prijateljčka sva, ki ju ogenj kuri,
brezkrvno živa sva, ki ju dihuri
brevirjev Satan, z grozo vse razburi.***

***Dani se že. Srež seže v rože. Spijo...
Nekje bo sladko sonce kraljevalo,
nekje nekoč in v nehote adijo.***

***Dani se že. Ozreš se svež v zrcalo,
ne veš, kje ledno gladko lune spijo.
Nikamor več. No, le počakaj malo!***

Vprašanje mesijanstva je bilo v slovenstvu zmerom
vprašljivo, saj je vedno prišel zraven kakšen vrag, ki je načel
narodno jedro, tvarino in vsebino, kakor krvni rak je razžiral
rodove. A slovenstvo je izvoljeno in kakor izbrano v evropski
zgodovini, naj vztraja do konca, do konca svetov. V tej naravi

ne bi smelo biti nič več izumetničenega. Popravljanje in dopolnjevanje slovenstva se kažeta dandanes v sebi medijsko, torej posredujoče in posredovalno, pri čemer pa sredniki niso zmerom dogodljivi in razpoložljivi situacijski zapletljaji, marveč njihovo izrinjanje ali spravljanje v pomnilnike. Slovenstvo kot fikcija velja tako dolgo, dokler ni vpleteno v zgodovino in v model poobčene, državniške, gospodarske, kulturne, prometne, zdravstvene... stimulacije. Slovenska narodna zavest se namreč vselej in vsekdar nadaljuje le v mentalni proces znotraj določenega zgodovinskega prelitja interakcij.

In vendar! ravno estetizacija je dandanes kičasta in nakinčana preobleka umetelnih svetov, ki jih je ponudila strojna civilizacija v dobi elektrike in elektronike, v času kibernetike in že virtualne vizualizacije. Tega pa ni morda mogoče videti le v umotvorih, ampak tudi v političnem marketingu, v računalniški grafiki, je slišati v programski glasbi sintetizatorjev -poslušal sem posnetke Karlheinza Stockhausena, o novi glasbi sem v Dialogih objavil pogovor s slovenskim, v Nemčiji živečim skladateljem, starim prijateljem Jankom Jezovškom...-; in virtualnost je mogoče zaznati v prenašanju slik skozi slike, tako da je pogled postal bistven - in že v stari Grčiji je veljalo, da je oko najsvetlejši organ telesa! Izrazita povesakdanjena praksa vpletenih tehnologij v znanosti, softverska kultura in vsakovrstni konstrukti, bleščična tara, ko neto umetnin skoraj ni več

bistven, nadalje bruto kot celostna umetnina (to je, rečeno po nemško Gesamtkunstwerk)... so le delci kaoidne estetizacije, ki se kalejdoskopsko širi po zemeljskem planetu skozi komunikacijske mreže, dandanes seveda že tudi satelitsko. Kaoidna estetika predstavlja nekakšno demonsko in razrvano vlogo občutij pri receptorju, zato uvaja estetske deje brez poetizacije, kar se kaže v literaturi zlasti kot montaža različno dojetih navedkov in že predelanih vsebin. O novem pojmovanju likovnin - po novem je ovrednotil slikarja Jožeta Petkovška - je pisal prijatelj Jure Mikuž, ki je v Moderni galeriji v Ljubljani predstavil vrsto novih umetnikov, tudi Baselitza, deloma kot "derridajevsko" pa urednik zbirke Aleph, Igor Zabel v brošuri Vmesni prostor - eseji o slikarstvu Emerika Bernarda... Sam sem o črninah in o črnem polju v slikarstvu pisal v reviji M'ARS, kjer sem ocenjeval tako slikarja Lojzeta Logarja kot Franca Zupeta-Krištofa... Pred estetiko novega tipa naj bi človek okamenel kakor pred baziliskovim sršečim pogledom ali kakor pred Meduzo in naposled orgazmično smrtno kakor otrpli ptiček pred kačo. Estetizirana kulturnost zna sofisticirati z medijskimi sporočili, tako da se zdi, kako je pomembna le slika, le posnetek določne umetnine ali umetniškega dogodka, od arhitekture do gledališkega spektakla, od video inscenacije do predstavitve književnikov..., primeroma na javnih nastopih, ni pa več pomemben ne umetnik sam in ne umetnina v živo. Zato bi naj postal ta umetelni svet

pravzaprav alternativni svet, tisti krasni novi, vendar spremenjeni utopični svet, ki so ga napovedovali vsakovrstni utopisti. Še vedno ne morem odmisлити tako imenovane ontološke diference, ki sem jo spoznal že v gimnaziji. Bit in bivajoče. Tako sem se razumeval še celo sam med drugimi, čeprav tako različen. Kaj je bistveno? Bistveno je kaj.

V estetizaciji računalniškega in kibernetičnega tipa, ko je na voljo vsakršna izbira, ko se je uveljavilo namizno založništvo, ko se lahko z literaturo in umetniškim oblikovanjem ukvarja že skoraj vsakdo, ki se rad igra in se ne spušča preveč v hazard, v estetizaciji virtualnih skupin je že mogoče dojeti, da lahko vsakdo najde, kar ga zanima, da niso več pomembne le kritične oznake, ampak informacije, da je mogoče urejati tudi bio-bibliografske podatke računalniško... - v računalniški grafiki programa EGA je enostavno mogoče risati z miško, lahko tudi s skenerjem in miško, pri čemer je mogoče sliko poljubno premikati, jo korigirati v povečavi, jo zaobrniti, jo postaviti v zrcalno podobo, jo kopirati in postaviti v zrcalno podobo, jo osenčiti, jo strukturirati črtno, jo postaviti vseh na levo ali desno, jo razpotegniti..., lahko jo je pobarvati s poljubnimi odtenki, jo sprejati, ji določiti vzorčno barvno podlago... in jo na koncu shraniti, v samem postopku risanja pa jo je mogoče dodelovati in spreminjati, brisati črte ali cele dele slike, predstavljati cele dele slike..., mogoče je risati poljubno velike kroge in pravokotnike in kvadrate, trikotnike in druge like kombinirano... - kar bi s prosto roko moral

strokovnjak grafičar urejati dolge ure, je zdaj mogoče napraviti takoj sproti; mogoče je risati s črkami ali besedami v različnih pisavah, tudi rokopisno... In ker je mogoče tako risati že s preprostim računalniškim programom softversko in z miško ter skenerjem na osebнем računalniku, je mogoče dandanes še uprostoriti inscenacije filmsko v virtualnem smislu, ko nastopi gibanje. Nič bivajočega, ampak še kar naprej biti. Danes znajo s softverom dodobra ravnati -pod nadzorstvom odraslih- že otroci, ki kažejo mnogo inovativnosti, se hitro naučijo, kako je treba ravnati z računalnikom in so "kreativni" v ustvarjalnih in miselnih igrah, povrh pa so tudi apolitični. Tako se vključuje v ustvarjalnost tehnološko esteticizirane postmodernizma hkrati smisel za igro, ki je bivanjska in zgodovinska, ne pa ljubkovalna, je tudi lahko logično tekmovalna in spretnostna, le da so pravila dovolj jasna za stopnjo izurjenosti in digitalne tehnike. Komur gospodari čas, ve, da lahko gospodari s časom. Vsaj v igri pozablja človek na breme, vendar ne sme postati odvisnik od igre. Celo več, z igro in med igrami se je mogoče računalniško izvrstno učiti, pri čemer je hkrati res, da se je industrija zabave z videoigami razvila tako zelo, da lahko vsak igra poker in tetris, šah in double block, vrsto tekmovalnih igrin in športov, začenši primeroma z biljardom na monitorju...

Računalniška igra je postala ob estetizaciji del sodobnega sveta pred iztekom tisočletja, zalotil sem se, da sem tudi že

sam tekmovalno dokazoval, da sem uspešen, bojevit, da se zavzemam za spretnostni rezultat ali logični izid. V kulturnosti, kakor jo pojmuje postmodernistični sociolog Jean Baudrillard, ki se mu vizionarno dozdeva, da zgodovina izginja, ker gre menda vse preveč prehitro ali prepočasi ali pa je stehinizirano in preveč dovršeno, sicer pa se boji, da bi v vserezračeni zaigranosti izgubil takšno iluzijo, je dandanes povrh vpeljana v evropsko - in slovensko - okolje mlečna restavracija s hitro hrano in macdonaldizacija, instant zabavnost, populistični okus..., poezija pa naj je odvisna od zgolj pisave kot stavba od svojega temelja. Nova utopija naj bi se potemtakem kar samosebno zamenjala z obscenostjo in množično trivialnostjo, z mrgolenjem nagrmedenih tradicionalnosti, ki so same zase nične, postanejo pa aktualne šele v montaži in kolažu, tudi v videospotu in z virtualnimi stroji...

Zdaj lahko na računalniško malo disketo spravim tudi - na direktoriju A, za poljubno število file(s)ov in v dokumentu - besedila, grafike, grafikone, tabele, načrte, "objekte"... z opisnim imenom, z imenom filea, direktorijem in revizijo po datumu vsega 1456.014 bajtov, kar praktično znaša do 500 natipkanih strani s pisalnim strojem. In če računam, da lahko zbašem v žepe vsaj 20 in več računalniških disket, to pomeni, da lahko prenašam s sabo kar malo knjižnico. Vendar je branje na monitorju še vedno utrudljivejše od branja na papirju, zato običajno vsebine vsake diskete

stiskam na papir s tiskalnikom, pri čemer imam spet na voljo dve možnosti: ali tiskam na A-4 format ali na tako imenovani neskončni papir, slednji tudi, če želim, s kopijami. Elektronski umotvor kot računalniška grafika ali glasba pomeni dandanes del vsakdanjosti, omogoča pa hkrati hitrejše postopke dela. Kakor da ne gre več za izvirnost, ampak za kopijo in distribucijo. In vendar, zdaj pišem intenzivnejše kot kdajkoli prej! Esezjistika ostaja v tem času zame mišljenjsko povsem zaresna in avratična.

Z esejistiko je podobno kakor z naravo: kdor jo izkorišča, jo preureja, a same narave ne more izboljšati, kvečjemu jo nekako popravlja po svojem okusu. Ko bi kdo poravnal vse vzpetine, bi se morje razlilo čez Zemljo. In ko bi kdo zravnal z zemljico vse poštene in pokončne ljudi, bi se plazil le v pritlhenosti za večno. Zato sem esejistično pozoren tudi na drugačnost in na sam premislek, o čemer vsakokrat pišem. takole po goethejevski maniri na primer.

Kar se imenuje sicer po angleško "glamour" in po francosko "amour", postaja dobičkonosno podjetje, češ da je pisatelj ali filmski zvezdnik ali vsakdo, ki povzroča ob politikih škandale, zelo pomembna oseba. Slovenski televizijski medij je zaenkrat še na skrajni začetniški točki uveljavljanja imen posameznikov, še vedno je preveč kolektivnega prepričanja in populizmov, še zmerom tudi preveč tega, čemur ljubljanski snobi in levi pravijo "šminka". Pri tem je znani

slovenski drobnjakarski sentimentalizem v oporo ogorčenim govorcem, ki se prav repenčijo zaradi slovenske promocije v onem velikem svetu, ne da bi vedeli, kako sploh prav tam delujejo mehanizmi kulturnega uspeha. Če je bila Marilyn Monroe znana po svojem psevdonimu kot seksi bomba in njen pisateljski mož Arthur Miller kot njeno tipično, devičniško nasprotje, če je stari Jean Paul Sartre delil v študentski revoluciji razglasne listke, če je Jean Genet prejemal pozdrave od ženskic, ki jih je baje hotel posiliti, če je popartist Andy Warhol bil znan po svojih izjavah podobno kot glasbenik John Caige - Andyju sem objavil dolg epitaf v študentski Tribuni, Caigea sem prevedel v Dialoge -, če spet Baudrillard govori tako posplošeno, da bi socializiral evropske in ameriške modele postmodernizmov, če bi bilo pred vsemi temi potrebno medijsko vzdržetati in dobiti sploh nekakšno tresavico, tedaj je premišljenost zvezdniška uresničena v širokem omrežju bogatih slojev, ki potrebujejo svoj "image" ravno z znanimi imeni.

Artificialnost kot narejenost se izraža pri vsem tem pravzaprav v simulaciji. Umetniško izvirnost in neponovljivost osebnega izraza naj bi nadomestila reprodukcija reprodukcije na visoki tehnološki ravni - doseženo naj bi bilo češ geslo: - umetnost vsem in vsakomur. Če pomislim, kako se je s tovrstnim preigravanjem zaprla pot ustvarjavecem in se je odprla scena bolj za "šoubiznis" ter za populistično sprejemljivo ter govorancarsko okolje, ko se

menda mnogim "ne ljubi" brati, če pomislim, kako poskušajo moderatorke in moderatorji vsiliti svojo podobo avtorja ali skupin avtorjev ter avtoric, tedaj je nezaresnost res bolj v navajanju in izvajanju privajeno, tedaj res obstaja reaktualizacija povprečnega ponavljanja, a z izgovorom, da gre za docela drugačen kontekst, tedaj tudi naposled industrializacija plehkosti postaja obvladljivo površinska, fetišistična in ekshibicionistična v enem, tedaj so umetnostni sistemi res nekako prepuščeni trženju, ponudbi in povpraševanju ter pristranostim. Vsaj v slovenskem prostoru me je srečala s tem v zvezi pamet dokaj pozno - če sem dejansko in dokumentirano delal in deloval, nisem za svoj pristop ne za ustvarjalnost pričakoval vnaprej hvaležnosti, ampak vsaj omembo, naletel pa sem -še po stari boljševiski navadi tajnih glasovanj in neprikrite hinavščine - na dokaj nenavadno izrinjanje svojega imena, na nekakšno vsenadomestljivost, na molk in nevednost. Kulturniški marketing se je razmrežil z ničvrednostjo tako zelo, da so uspevali tisti, ki so pridno hlapčevali ali ki so bili pripravljene spreminjati ne le mnenje in prepričanje, marveč tudi prijatelje, hkrati pa so sami zavračali, kar so potem ponovili, le da so bili plačani. Nesramnost urejevalcev in urejevalk, ki dejansko nosijo kulturne naramnice kot klovnovske naramnice, je slovensko privoščljiva in zahrbtno spolitizirana. Od literarne umetnine naj ostane le še nekakšno hahljanje, kvečjemu mučeništvo avtorja, ki ga

predstavijo mediji kot zaenkrat edinega, naslednjih nekaj trenutkov pa spet nastopi novi zaenkrat edini avtor... - blodni sistem tovrstnih, večinoma medijskih predstavitev je krut. Vsaj esej pa še stalno ohranja nekaj tiste poskusne individualnosti, ki se lahko upre skušnjavam enoumnega postmodernega populizma in je zoper postsocialistične smeri razvoja političnega sistema kulturne brezčutnosti kot dediščina primitivnega, kvečjemu gasilsko humornega komunajzarstva. Daljinsko navzočevanje dogodkov me prepričuje, da so se predznaki umetniško "dražljajsko" spremenili, da je porog človeškosti, ko teče človeška kri, morda res hipoma eksploziven, a nima trajnih učinkov. Sam sem namreč globoko osebno in javno prepričan o človeškosti in da niso dovoljena vsa sredstva za dosežek cilja in za zagnanost, ki se ji reče običajno uspeh.

Esej ni sredstvo, da bi dosegel kakorkoli literarni cilj, ampak da bi dosegel cilj iskrenega samospoštovanja in človeške samouresničenosti. To pa pomeni, da sleherne dejavnosti ni treba razbobnati urbi et orbi, da ostajajo tudi tihe ustvarjalne samote in prijazno prijetni trenutki ustvarjanja. In tam se ne zgodi nič pomenljivega, nič groznega, nič strašno škandaloznega, nič atraktivno razvpitega, nič kot zabušantska afera. V praznem lajanju in gobezdanju mikrofonom na ves glas se izgublja namreč sleherni smisel. In od tega živi dandanes tv z radijskim sprejemnikom in oddajnikom vred. Slovenstvo se ni moglo slepo izpeti v

prazno, ni se smelo ujeti v somrak dolge noči in ni se moglo spremeniti v gluho, gosto temno noč dolgih nožev. Vedeli so, kaj delajo, vejo, česar ne bojo storili, vedeli bojo, kaj bo treba zamolčati.

Kar si v esejih izmišljam ali česar se domislim, kar nameravam opraviti in kar napravim, je čisto in lepo prav, je čisto, je lepo, je prav, zaradi česar svet še ne bo šel pozlu, narobe, z esejem se kdaj tudi veselo in polemično pokaže, da je nonšalanca razigrana, da je rafiniranost odvečna in da je večvsebnost nujna. Družba spektakla, kot bi jo pripisal Guyu Debordu, ki se šteje, da je homo aestheticus, je spektakularna tako dolgo, dokler se ne izigra. Kar mi od esejev preostane, je pravica, da sem pisal, da štejem skratka za pravično in da zlepljam razbite koščke v enoto, da se esejistično enostavno defragmentiram.

Še v času totalitarno kabinetnega "odločanja", ko so bili dvorni umetnjakarji socrealistično tako rekoč privilegirani z denarjem in položajem, sem opazoval prav njihovo ranljivost in prizadetost. Prej so bili dosledno nagrajani prav privilegirani in, ko je prišel čas, tudi disidenti kot dopolnilo ene same družbene situacije. Kulturni ugled v javnosti se je širil s tajnim in prikritim odpiranjem možnosti, pri čemer pa je res, da so umetnjakarji podelili pozornost svojega ustvarjanja le deloma uveljavitvi politike - najsi pozitivno slavlilno ali negativno do sprejetega absurda. Šele ko je padel

berlinski zid, pa bi se moralo razsvetliti tudi v glavah tistih slovenskih literatov, ki so se čutili poklicane za politiko - zaradi neprimerno boljše plače - in hočejo učinkovati politično s funkcijami. Postali so "nedostopni" in človeško razvrednoteni, najsi so si še tako prizadevno predstavljali ravno narobe. Celo več, slovenska literatura naj bi zdaj nenadoma postala mednarodna, povsod priznana in svetovna literatura, ker da obravnava stvari, kot jih je vesekdaj Robert Musil ali James Joyce, Franz Kafka ali Edward Estlin Cummings ter kakor so počeli podobno že dadaisti in francoski nadrealisti... Pri tem se uveljavlja tisto kulturarbajterstvo, v katerem sta izenačena pesnik in slačipunca, slikar in prenašavec filmskih kablov... Profanacija kulture je posrkala vase domala sleherno umetniško delo in delovanje, celo več, popularizirati ga poskuša s prirejanjem v medijih. Trivialni in žanrski okus je v tej kulturi nekam resda zamolčan, a zamolčan je namerno, saj je treba vselej recenzentsko upravičiti sredstva za plačilo kulturnih dejavnosti. Kulturni sindrom slovenstva je torej predznak bivše socialistične kulturne politike, ki je dejansko upravljala z umetnostmi in umetniki ter hoče upravljati še kar naprej. Takšnega sindroma ne pozna nobena zahodna elita. Še večja utopično usmerjena iluzija pa je bila, da bo mogoče s kulturo nadomestiti politiko, s pesemcami zakone in z likovninami grb in zastavo... Kultura po slovenskem sindromu je množična, a množična je z enoumnim sprejetjem, najsi gre za

zabavnost ali za populistično poljudnost in nekakšno subspecialno licemerno "vserazumevanje". A najvišje slovenske nagrade niso umetniške, čeprav izrečene v Prešernovem imenu, temveč so kulturne. Nadzorovana kulturno-družbena resničnost si najde zatočišče vsaj v izvoljenosti povprečnega populizma. Manipulacije so uspešne vendarle edinole začasno.

Ko opazujem polovičarje pri njihovem težačenju, četripismene pri njihovi oblasti in črno živino neznanja v množicah, se resda včasih vprašam, čemu bo resnica esejev, komu pripadajo eseji, saj se postavljam na stran resnice in pravičnosti. Kako se je vendar težko otresti starih navad, zmot, zapustiti utirjena slaba pota in opustiti vsakršne predsodke, da se premestiš v resnico, tudi v sebilastno resnico, pa naj bo še tako boleča! saj ravno tej resnici pripadaš! A vendar že otroci vedo, kaj je res in prav, imajo vsaj osebno vest. Kdor pa poševno škili le k svoji koristi, bo lahko kvečjemu izkoriščal. Ni lahko biti z esejem na strani pravičnosti in resnice.

S tem pa ne zatrjujem, da z eseji utelešam pravičnost in resnico, ne, le opozarjam, da je resnice in pravičnosti za vse dovolj na tem grbastem svetu. Tudi še celo je dovolj pravičnosti in resnice za prosto visečo inteligenco, ki soglaša, da odzven praznih sodov zveni drugače od polnih. To se pravi, da zvenijo polni sodi skozi čustva in čute, ne le skozi

mišljenje, kakor je podobno z esejji. Resno prijazni in razigrano polemični zven esejev je prijeten ušesu in estetskemu okusu.

V čem se razlikuje postmoderni ljubezenski rape-esej od klasičnega? V klasičnem eseju zaljubljenec nežno in zahtevno vzdihne: "Ljubim te!..." svoji izvoljenki, v rape eseju pa brlizgne ves razgret nji naravnost odločno: "Migaj! Mešaj!", ja, dandanes gre vse na hitro, je tempo časa takšen, tempo, ta priganja. Ampak govoričenje ob glasbeni spremljavi še menda ni uglaševanje in uglaševanje še ni petje, hripavost ni zvenenje in odkrhanost še ni glas: treba je s trebušno predpono, z grlom, s sinusi, s polnim vzdihom, z ustno votlino..., da se sploh kaj oglasi. Kibernetska estetika menda zahteva tiste informacijske poteze, s katerimi je mogoče nadomestiti stvarnost. Ne gre le za kibernetški užitek krmiljenja v virtualni resničnosti, ampak za odmik samoslepila in za odvisnost vizualnosti, ki je vizualna bolestna odvisnost ali zasvojenost. Kibernetizacija namreč pomeni z informacijsko družbo, da ne bo več toliko v ospredju gora podatkov, ampak morje pravilno izbranih informacij, ki jih bo mogoče izbirati po domala vseh področjih doslej znanih znanj v pomnilnikih in ne več le po menujih, ampak po datotekah. Če je bil Gutenbergov izum tiska s premično črkovnico dejanski vstop v narodne jezike vsega sveta in s tem v geolingvistiko, ko se je napisana beseda lahko širila v razmnoženih tiskovinah in knjigah,

tedaj je računalništvo izum, ki bo shranjevalo informacije v komunikacijski mreži količkaj razvitih sistemov tehnološko. Prav komunikacijska mreža človeštva se vejiči dandanes povsod, kjer obstajajo osebni računalniki in povezave z modemi ali po omrežjih teletekstno. Celo več, domala vso literaturo - od umetniške do znanstvene literature, od telefonskih imenikov do enciklopedij, slovarjev, učbenikov...- bo mogoče skenirati in jo hraniti v umetnih spominih, jo tudi ustrezno prevesti med narodi ter jo tudi stiskati na hitrih tiskalnikih, če bo potrebno. Hkrati bo mogoče tako ohraniti povrh vso filmsko produkcijo in televizijsko produkcijo - z izborom najvrednejših dosežkov na umetniškem filmskem področju, na televizijski kulturni oddajnosti in v znanstvenih raziskavah od fizike do kemije, od biologije do astronomije, od medicine do matematike in agronomije... in aplikativnih področij, kot so šport, kozmetika, prehrana... Glasbo je preko računalnika že mogoče poslušati s CD ploščami, ki so skoro neuničljive. Ampak nič ni prepuščeno neki poljubno lenobni spontanosti, prej le napornemu in vztrajnemu ustvarjalnemu delu timsko in po izrednih posameznikih. V spektakularno špekulacijsko spekulativnem času bleščic, rjovenj in tulečega bzikanja, v času miganja, ko se nikamor ne premakne, v času svetlobnih žarometnih prebliskov in brezpotij v poltemi nesreča ne pride nikoli sama - tako je tudi s posplošitvami in z zamahom roke, češ, se bo že uredilo. Pa se nič ne uredi kar samo od sebe, zlomljena kost zarase zlomljeno. Tako kličejo

mnogi dandanes nesrečo nase, mnogi, ki ne marajo ustvarjalnosti in esejev.

Živim tudi z vsemi v času sistemov in nadomestnih sistemov. A koliko je še nesistematičnega, koliko neurejenega, nekompletiranega - navzlic razvrščenim rečem v samopostrežnih veleblagovnicah, ko si izbira vsak po mili volji in po nižjih cenah na robovih mest! Tako kot so razvrščeni artikli na prodajnih policah, se zdijo nanizani drug z drugim tudi ljudje - v tem je psihoreizem današnjosti, je nakupovalna mrzlica. Hrepenenje po stvareh ni niti zbliza sorazmerju stvarnim možnostim, nakupna želja ne ustreza niti zdaleč bogati in široki ponudbi, nakup sam torej ne ustreza vsem namenom, celo več, kupec kupuje tudi kdaj nerabne poceni reči, da jih le ima, medtem ko postopoma začno posedovati reči njega. Tako se kupec doma sprašuje, kaj je kam založil, kaj je kam naložil in preložil, izložbena okna s ponudbo pa sijejo in se blesketajo. Tako se delo spreminja v sebinamensko delovanje, tako se volja do življenja spremeni v nehotno grabežljivost, tako se področje systemskega -tudi mesečnega- nakupa sprevrže v naključno dokupovanje vsak dan. In pesništvo! Lirika je zame kakor trepetanje kolibrijevega peresca v strašnem nalivnem viharju.

Esej ne nadomešča sistema, prepuščen je prosti izbiri in je na voljo vsem.

Tudi najmanjši med nami je velik in popoln, kadar se ovede lastne omejenosti, lastnih notranjih sil za delo in dejavnost, ko ve odgovorno za lastne sposobnosti in ko je sposoben biti odgovoren, priseben, prišteven, uravnotežen, nepristranski ter dobrodelen: izreden človek razume takšnega človeka, ne da bi se odrekel svojim talentom, še celo talentiran človek lahko gre kdaj vstric z genijem. In čeprav živim v dobi, ki genijalnosti več ne priznava, češ da prevladuje itak povprečje pameti oziroma nespametni, v času po zlomu komunajzarskih diktatur, ki so slavile polpismenost, pisunstvo, poltrone, pristaštvo, slepoverno linijo, partijnost, idejnost, narodnost, posedovanje proizvodnih sredstev in kar je še pobebljenih izgovorov za državno bivše nasilje, prav v tem času postavljam tudi z esejem določna merila: to niso tehnična in tehnološka merila, ampak vrednote, so torej etična in estetska in socialna, duhovna in duševna merila. Čredno živinče se napoji ob koritu države, tam se tudi nakrmi z ukazi in dolžnostmi. Črednost v Evropi je bila le drugačna od tiste na Kitajskem, maoizmu navkljub. Se že spomnim na čredni instinkt, na instinkt povprečnih in instinkt povprečnih, pa še moralno obarvano povrhu in v ničejanski volji do moči, češ da je vrednost ravnanja določena. Ampak volja, ki raste iz hotenj, niti želja, rastoča iz umanjkljajev, nista kar tako. Zaradi česar sem bil kar že pripravljen storiti, sem se mogel razpreti in se oskrbeti prisebno ter sem razumel samozaupanje, da sem bil v

tistem, česar se mi je zahotelo. Ja, samozasnova tubiti. Biti tu in razpoložljiv. V volji in vsak dan v svetu. Da sem bil in sem sposoben sploh še biti. Da sem bil in sem še oprt na golo življenje. V željah pa nisem nikoli upošteval kakšnih dejanskih možnosti, to ne. Prepuščal sem se željam le z omejitvijo in sem se brzdal. Težili so mi, jaz pa sem izražal težnje. Vržen sem bil in sem med tolikere možnosti, da sem v dejanskem svetu, čeprav lebdim tolikokrat nad tlemi. Kar sem si želel, me je zaskrbelo, ali se bo izpolnilo in se dopolnilo. Sanjaril sem med željami, brezskrbno sem fantaziral in se tolažil, ker so se z željami razbohotili tudi naperi, da kaj dosežem. Še imam možnosti, kot se reče. Zmerom imam možnost, da spoznam resnico o samem sebi, da sem razprt v svet, da sem v esejskih refleksijah in maksimah. Kot da bi se zrl v vzratnem ogledalu.

Koliko pa vzdržim, koliko naposled vzdržim?

Mar tega ne preizkušajo vsi današnji oblastniki, vse urednice in uredniki, ki mečejo esejistiko in literaturo v koš, da lahko ponavljajo le, kar so jim pripravili drugi? V tej umazaniji je težko vzdržati, ko se vsak ima za nekaj več in se laže, da je sposobnejši v lastni neodgovornosti, to je tudi bolezen postmodernizma: zaustavljanje pospešene stvarnosti, težnja, da bi ustavili čas, da bi se sedanost ustavila z najhitrejšim gibanjem, da bi skratka kakorkoli bilo mogoče prehiteti sedanost in ostati zato v večnem zdaj, v večni mladosti...;

prehitevanje štejejo za zaustavitev. A kako naj me prehitijo, kdor si komaj išče talent? Kako so praktično uspevali že v bivšem režimu, so že vedeli, s kom se morajo kdaj povezati - ne z znanjem, ampak s kakšnim škandalčkom izza javnosti na pikanten način, ne z umetnostjo, ampak z razkričanostjo in s potešenimi bedaki ter bedačicami. Novi čas priklicuje potemtakem spet določno glajhšaltungo, celo več, istosmernost si zadostuje zase. Merila pa so merila, neizprosna merila človeškosti! Kar razgiba navadnega, tistega tako imenovanega malega človeka, je namreč izraz njegovih talentov, je njegovo uresničenje, ne pa hlepota po vseistosti, a prav v vseistost potiska čas svoje pristaše. Tako živijo običajni ljudje nenehljivo in zgolj v predpogojih, ja, komaj se kdaj prerinejo samo do pogojev, pa še ti pogoji so kvečjemu kaj več kot uresničljivi. Tukaj gre tako za šolanje in izobrazbo, kot gre po drugi strani za upoštevanje poklica.

Esejist pa je nad tem, saj ve: non omnis doctor doctus est. In ve, da je v svobodnem pisateljskem, tako rekoč v akademskem poklicu.

Saj obstaja nagovor sebi, ki sem ga zapisal v ciklu PESEM GLASOV nadalje takole:

3

***Nikamor večno. Lépo. Čakaj malo,
prijateljček, k izviru-uri pridi,
le pridi v krvno sliko, volhko pridi,
kjer je sekira glav, je slepo tnalo,***

***v svetost le pridi, da te bežno spridi
srce sveta, srčika svinj, še zalo
kazalo zlodja, judežno zijalo,
s poljubom pridi, ker nezvest si gnidi!***

***Igral si se, razbičani neznanec,
igral si se z ozvezdji, z rušo našo,
igral si se, s cest svinjin neugnanec,***

***da dušo bi prodal za črno mašo.
Nikamor večno in nikdar čez klanec.
Izpij do dna strupeno žolhko čašo!***

Zala lepota kot zla prevara sveta spada v cinično lepotilno tekmovalje mesa, oblečenega v umetne snovi in nekaj dragih cunjic, ali pa še tega ne, nič, za onéga bi bilo bolje, ko se ne bi bil rodil! za onéga, ki izda Dobrotnika in Prijatelja. Šafot balkanskih vojn je krvav do amena. Celo grobove so razdirali in skrunili, kajne? kajti zlo pride iznenadno kakor neznano in traja le do konca, dokler ne zavda strup in dokler ni konec. 3. sonet iz cikla PESEM GLASOV sem naslovil na judežne tipe v sedanosti in preteklosti. Volja do moči je baje vsemu kriva, zatrjujejo kimavo. Makiavelizem je bojda vsemu kriv, gobezdajo vsevprek. Upošteval bi lahko kvečjemu družbo spektakla in doživetij, kot jo predvideva sociološko Gerhard

Schulz. Igra v igri je postala spretnostna večšina, kako se uveljavlja estetika na različnih ravneh. In nastane tako imenovani pojem -performance, ki ga je prešlo doživljajsko sprejetje konkurenčnih, a programiranih dogodkov. To sem doživljal že nekoč v mariborskem Klubu mladih, kjer je beseda **klub** pomenila nenadzorovano dejavnost in sem lahko preigral politično srenjo s čajankami. Že takrat so se hodili pogovarjat povabljeni in nepovabljeni z mano, ki sem moderiral "čaj ob petih", kakor da smo Angleži, kar se mi je zdelo celo sila imenitno: prihajali so urejeni dijaki in izrinjenci, lakotniki in dobro situirane mladinke, pridni in delikventi, ki so vsaj začasno tvorili eno in intimno -moje-občinstvo; priznam, da sem se včasih ustrašil, ko sem videl med občinstvom tudi morivce, ki pa so prišli spraševati v klubsko okolje in so hrestljali piškotke in srebali čaj -vse zastonj- tako kot drugi. Udeležili so se pogovora o dogodkih, ki jih niso sami živeli ali doživeli. Podobno sem prej organiziral krajevnih skupnostih prve dobro obiskane jam-session, ko smo vrteli jazz po magnetofonu, brali pa svetovno in slovensko sodobno literaturo, zlasti pesmi - tako je bilo leta 1966, dve leti potem, ko sem kot študent doživel že dovolj državno hudega in šokantno preganjaškega. To zgodovino so kajpak mirno zbrisali vsi oni "prestizniki", ki so v kulturno političnih amnestičnih epizodah pozabili, da obstaja še zmerom licentia poetica.

Že slišim ugovore, češ, kaj pa tisti zvijačneži, kaj pa vse tiste lisice, tatinske tice, ki uspevajo v volji do moči in so se prerinile in pririnili na oblast in zaznamovali svoja oblastna okrožja ne ravno z urinom, ampak z vonjem po poscanih prebrisanostih!? Ta nespokorjena predrznost jih je, objestneže in ošabnice, pripeljala največkrat le v slepo ulico. kajti eno je, da kdo uporabi pamet in se nauči opazovati srepe na obpotjih, drugo pa je samozaverovano preigravanje in prebrisano zafrkavanje, ki nagajivo privošči sosedu samo škodo in največkrat sežig čarovnice, le da si sam potlej pridobi sosedovo imetje. Bivši režim je preseljeval na Balkanskem polotoku narode: primeroma v žitnico Slavonijo in Vojvodino, ko je izpraznjeval Kosovo, podobno se je dogajalo z Bosno in Hercegovino..., torej ne le z nacionaliziranimi stanovanji nekdanjih "privatnikov" in bogatinov, marveč kar z ozemlji... - če v tem ni barabsko barbarstvo!? Ivan Česmički oziroma Ianus Pannonius je zapisal: "Nekdaj je Italija vsem dajala izbrano berilo, / zdaj pa jim pesmi pošilja Panonija ravna. To moja je vélika slava, a večja je tvoja, / o ti, po duhu mojem domovina preslavna," s čimer je že v 15. stoletju bilo znano, da ne pripada ta svet le balkanoidnosti, ki si ga je hotel enoumno prisvojiti socialistično samoupravni režim. V vojaški psihiatriji so vpeljali diagnostično oznako "šiptarizem" oziroma originalno - "šiptarizam". Kako hitro so znali in še znajo takšni zvijačneži in lisice škodovati in koga oškodovati, tudi uradno,

navidez pravilno ofrnažiti - pa naj gre za ministrov podpis, ki je na dopisu, ta dopis pa je razdeljen ali poslan potlej na več naslovnikov v vednost... ali naj gre za stampiljke društev in organizacij. kajti pri teh zvijačnežih in lisicah velja edinole formalnost. Formalnost pa ni nič drugega kot oblast trenutno močnejšega. Proti njim so se znašli že drugi - dandanes se grejo novinarje takšni, ki nimajo s časnikarstvom ničesar opraviti, se bohota računalništvo pri onih, ki niti pojma nimajo o računalništvu, le nekakšna lopovska priučenost se uveljavlja, ja, dandanes se grejo trgovce tisti, ki bi na Zahodu ne bili nikoli in ne približno trgovci. To je že Prešeren poznal, ko je romantično nekam vzdihovalv Novi pisariji: "Da zdaj, - ko že na Kranjskem vsak pisari, že bukve vsak šušmar daje med ljudi, ta v prozi, oni v verzih se slepari, - jaz tudi v trop, - ki se poti in trudi, ledino orje naše poezije, - se vrniti želim, se mi ne čudi," a tukaj se je Učenec vsaj želel naučiti pisarije, kaj in kako se poje povšeči Slovincem, hotel je odkriti lepote naše proze - dandanes niti tega ni več, je pa bistro zmikavstvo navedkov in iznajdljiva citatomanija; končno sporočilo spada sicer v dezinfekcijsko, dezinsekcijo in deratizacijsko službo ter v živinozdravstvo, kar je dandanes še kako bioenergetično pomembno, ko gre za pridelavo umetnin. K stvarjem samim!

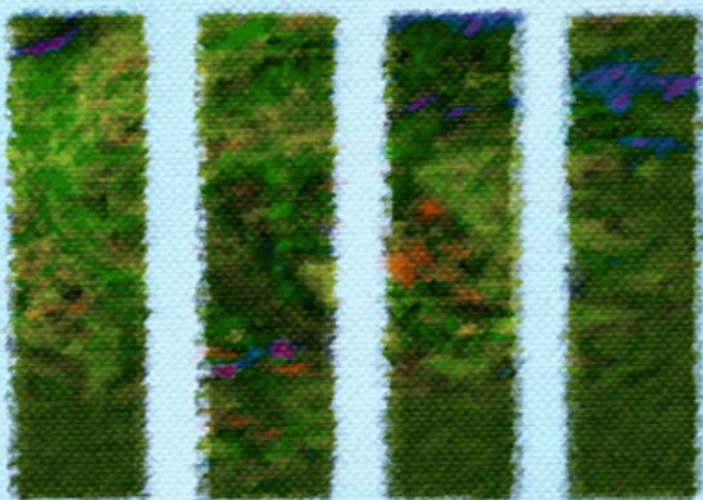
Za umetnostjo ne ostane molk, temveč govorica. Instalacija umetniških del v čas in prostor, v zgodovino in človeško medsebojnost kaže na vélike teme, ki se rišejo na obzorju po

letu 2000. Sem namreč radoveden glede na resnico, ne pa zaslepljen s skrivnostmi. Enkrat in tisočkrat sem že pokazal na resnico. Doživljal sem se, medtem ko so se drugi le dogovarjali. Vsrkala me je vase znanost o resnici, čeprav samolastno. Onkraj biti ali ne biti. Ne gre več samo za stimulacijo virtualnih iluzij, ampak verjetno in bolj kot verjetno za estetizacijo okolja, v katerem bo še dihala poezija in bo dovoljena tudi poetika. Vpogled v to, kar je. Očaranost s poezijo kot ustvarjalnostjo se nadaljuje, pri čemer je poezija ne le besedna, ampak je sinonim za sleherno človekovo samouresničenost, uspešnost in dovršenost. Impulz torej ni več v osami in prisilni osamitvi ustvarjavca sredi javnih množičnih medijev, marveč spet in spet v njegovi osebno ustvarjalni potrditvi. Tukaj pa se že začinja področje tiste antifikcije, ki ne želi postati le postmodernistična teoretska fraza. V moralni drži umetnika sem sam z drugimi, česar ne moreta preprečiti nobena trenutna urejevalka ali urejevalec na oblasti. Dokler bo kultura le čas videnja osmega dne in prostor interesnega menedžmenta, bo umetnik prisiljen biti in vztrajati zoper takšne obrazce. S tem pa se začne temeljno in bistveno in življenjsko tveganje. Splača se, trpljenju navkljub. Premišljenost v eseju mi zrelo pomeni, da se splača živeti. Ta premišljenost je globlja in širša od kozmopolitskih pustolovščin povsakdanjencev in zaslužnih opozicionalcev. Za izrečnostjo zato ni zgolj molk, ampak se oglašča znova golk,

prvo petje in petje čez, spevnost besed, glasba duše in arhitektura smislov.

Tveganje je v eseju, potrditev v poeziji.

Pesništvo je tako postalo tvegljiv poskus, da potrdi sebstvo sebe.

VLADIMIR GAJŠEK

ESEJSKO PETEROKNIŽJE 4

Kiborgi in Gödlov izrek

Vmesniki in miške ali o esejistiki

I. izdaja, 2009

založila in izdala

Intelyway webmedia

za založbo

Vladimir Gajšek

uredil

Vladimir Gajšek

jezikovni pregled

Vid Gajšek

opremil in tehnično uredil

Vid Gajšek

ilustrator

Vid Gajšek

© Intelyway webmedia, 2009, Ljubljana

E✉ vladimir.gajsek@intelyway.com

E✉ vid.gajsek@intelyway.com

